

Γεώργιος Η. Ορφανός (Απτεραίος)

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΚΑΙ Ξελευθερία

Ο καρπός του αγώνα των Ελλήνων ή δωρεά των ξένων;

Β' ΜΕΡΟΣ

Χανιώτικα νέα

Θαλασσομαχίες του 1824

Μετά την παράδοση του Ακροκορινθού, προς τα τέλη του 1823, το ενδιαφέρον των Ελλήνων εστιάζεται, κυρίως, προς την Πάτρα. Διάφοροι, όμως, λόγοι εμποδίζουν την πραγματοποίηση μιας κατάλληλα οργανωμένης προσπάθειας για κατάληψή της. Ένας από τους λόγους, ο οποίος ανάγεται από τις πρώτες ημέρες της πολιορκίας, ήταν και το ότι οι κοτζαμπάσπδες και οι συν αυτοίς πολιτικοί δεν ήθελαν να πέσει η Πάτρα στα χέρια του Θ. Κολοκοτρώνη, για να τον «αδυνατίσουν», για να μην αποκτήσει, δηλαδή, κατά τη γνώμη του, ο ίδιος κύρος και διεκδικήσει μερίδιο στη νομή της εξουσίας, που αυτοί θέλανε να καρπωθούν, ή πιθανότατα και για να προλάβουν πλιάτσικο των νικητών στρατιωτών του!

Εκτός από την Πάτρα και το γειτονικό Ρίο, υπό τουρκική κατοχή, όμως, παρέμεναν ακόμη τα ξεχωριστές γεωπολιτικής και στρατηγικής σημασίας φρούρια της Κορώνης και της Μεθώνης στο Μοριά, της Ναυπάκτου και του Αντιρρίου στη Δυτική Ελλάδα, της Χαλκίδας στην Εύβοια κ.α..

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία – βλέποντας πως οι επιθέσεις της εναντίον των επαναστατών από τη στεριά στέφονταν τις περισσότερες φορές με αποτυχία – αποφασίζει, εφόσον το ελληνικό ναυτικό ήλεγχε τις θάλασσες, να πλήξει εκείνο πρώτα και μετά τις στεριανές ελληνικές δυνάμεις, που, αβοήθητες, θα υποχωρούσαν ή θα συντριβόνταν εν πάση περιπτώσει ευκολότερα. Προς τούτη την κατεύθυνση, η Υψηλή Πύλη έκρινε πως πρέπει να κυριευτούν τα ναυτικά νησιά, Ύδρα, Σπέτσες, Ψαρά, αλλά κι η Σάμος κι η Κάσος. Το πόσο σημαντικά ναυτικά κέντρα ήταν αυτά τα νησιά φαίνεται και από το ότι, γύρω στο 1821, η Ύδρα είχε 115 πλοία μεγαλύτερα από 110 τόνους, οι Σπέτσες 60, η Κάσος 15 και τα Ψαρά 60 με πλήθος μικρότερης χωρητικότητας πλεούμενων, ενώ ο πληθυσμός των νησιών αυτών, την ίδια εποχή, άγγιζε για την Κάσο τις 1.500 οικογένειες, για την Ύδρα τις 4.000, για τα Ψαρά τις 1.200 και για τις Σπέτσες τις 1.600 οικογένειες! Αυτό, όμως, κατά τις τουρκικές αρχές, θα επιτυχανόταν μόνον αν συνεργάζονταν οι Τούρκοι με τις δυνάμεις του Αιγυπτίου πασά Μωχάμετ Άλυ.

Το Μάρτη, λοιπόν, του 1824, αντιπρόσωπος του Σουλτάνου Μαχμούτ υπέγραψε συμφωνία συνεργασίας με το Μωχάμετ Άλυ, σύμφωνα με την οποία ο ενωμένος τουρκοαιγυπτιακός στόλος επρόκειτο να καταλάβει πρώτα τα ελληνικά νησιά, έπειτα, ενώ οι Τούρκοι πασάδες θα κυριεύαν τη Στερεά Ελλάδα, ο θετός γιος του Μωχάμετ Άλυ, Ιμπραήμ θα εκστράτευε κατά της Πελοποννήσου. Για να αποδεχτεί τη συνεργασία, ο Αιγύπτιος πασάς έθεσε δυο όρους στο Σουλτάνο: (α) η Κρήτη κι η Κύπρος θα παραχωρούνταν σ' αυτόν και (β) ο Ιμπραήμ διορίζεται διοικητής της Πελοποννήσου.

Στις 9/1/1824, αφού την προηγούμενη μέρα είχε αναγνωστεί γράμμα του Αρμοστή

Ο Ανδρέας Μιαούλης «εκδικήθηκε» τον Τούρκικο στόλο για την καταστροφή των Ψαρών

Τομπάζη ότι στη Σούδα των Χανίων έφτασε αιγυπτιακός στόλος χωρίς, όμως, στρατεύματα, στο Βουλευτικό συζητείται και το θέμα της ασφάλειας της Κρήτης. Αποφασίστηκε να σταλεί στρατιωτική δύναμη 500 αντρών από την Πελοπόννησο και τα νησιά του Αιγαίου να βοηθήσουν τους Κρητικούς. Επιπλέον, ελήφθη απόφαση είτε με χρήματα που θα φέρει ο αρχιμανδρίτης, είτε από δάνεια που θα προσκομίσει ο Λόρδος Βύρωνας ή από άλλες προσόδους να βοηθηθεί η μεγαλόνησος στον αγώνα της. Τότε, παρενέβη στη συζήτηση ο Ιωάννης Σκανδαλίδης που είπε ότι προσφέρει 4.000 γροσίων εθνικές ομολογίες για βοήθεια της Κρήτης, υπό τον όρο ότι με όσα χρήματα τις ανταλλάξουν, τόσα να του χρωστούν.

Λίγες μέρες αργότερα, και μάλιστα στις 14 Ιανουαρίου, ο Κρητικός βουλευτής Δημήτρης Παρδαλάκης ετοιμάζεται να αναχωρήσει για Κρήτη και όταν γυρίζει στο Βουλευτικό να κάνει αναφορά για την εκεί κατάσταση. Η κατάσταση στο νησί είναι άθλια και αξιοδράκρυτος. Το Βουλευτικό ζητά από το Εκτελεστικό να στείλει δύο άτομα να τον συνοδέψουν (αρ. προβουλευματος 632) και στις 25 του ίδιου μήνα εγκρίνει το Βουλευτικό την άδεια για το ταξίδι του (αρ. προβουλευματος 641), το οποίο αυθημερόν γνωστοποιείται και στους Κρητικούς επαναστάτες (αρ. προβουλευματος 640).

Δυστυχώς, όμως, στα τέλη Ιανουαρίου του χρόνου εκείνου (24/1) είχαμε μια ακόμα θηριωδία από τους Τούρκους και τους Αιγυπτίους με θύματα Κρητικούς! Ενώ είχαν προηγηθεί διαδοχικές άστοχες και αποτυχημένες προσπάθειες του Τομπάζη σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, 340 γυναίκοι και 30 άνδρες κρύφτηκαν στο σπήλαιο του Μελιδονίου στο Πέραμα Μυλοποτάμου Ρεθύμνης, για να σωθούν από τους Τούρκους. Οι Τούρκοι, όμως, άναψαν φωτιά στην είσοδο του σπηλαίου και οι Κρητικοί πέθαναν από ασφυξία.

Οι καταστροφές και οι σφαγές των χριστιανών στα ελληνικά χωριά και η θυσία στο Μελιδόνι προβλημάτισαν, όμως, έντονα τον Τομπάζη για την έκβαση της Επανάστα-

σης στην Κρήτη. Αφού η ελληνική κυβέρνηση δεν έστειλε έγκαιρα – το Μάρτη και τον Απρίλη του 1824, έχουμε τον Χουσεΐν να προελαύνει νικηφόρα σε Αποκόρωνα, Σφακιά, Κυδωνία, Κίσσαμο, Σέλινο – βοήθεια στην Κρήτη, παρά τις εκκλήσεις του Αρμοστή της νήσου προς τον Πρόεδρο του Εκτελεστικού Γεώργιο Κουντουριώτη (2 Μαρτίου 1824, «...Αν χάση το Έθνος την ωραία Κρήτη, κάνει τον δεξιό του οφθαλμόν του και η ανεξαρτησία δεν θέλει να είναι σημαντική...»), ο Μανόλης Τομπάζης παραιτήθηκε στις 6 Απριλίου 1824 και σε μια εβδομάδα (12/4) έφυγε από την Κρήτη ζητώντας από τους Κρητικούς να συνεχίσουν με κάθε θυσία τον αγώνα, ενώ η μεγαλόνησος πέρασε ξανά στους Τούρκους, κάτι που είχε δυσμενείς επιπτώσεις στην Επανάσταση της κυρίως Ελλάδας, εφόσον οι τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις κατείχαν ένα, και πολυποικίλα χρήσιμο και απόρρητο, κέντρο ανεφοδιασμού και ισχυρό στρατιωτικό ορμητήριο.

Στις 1 Απριλίου του ίδιου έτους, ο Κρητικός βουλευτής Δ. Παρδαλάκης είχε υποβάλει αναφορά στο Βουλευτικό, όπου κάνει λόγο για την ασθένειά του, η οποία δεν τον αφήνει να παραβρίσκεται στις εργασίες του σώματος, και για την ποσότητα των πλοίων που αποφασίστηκε να στείλουν στην Κρήτη και ζητά να σταλούν στη μεγαλόνησο ο ναύαρχος Ανδρέας Μιαούλης και ένας στρατηγός των χερσαίων στρατιωτικών δυνάμεων.

24 Απριλίου 1824, ανήμερα της Λαμψής, τρεις ακριβώς μήνες μετά το Μελιδόνι. Στο Ελαφονήσι της Δυτικής Κρήτης, έχουν βρει καταφύγιο 850 γυναίκοι και 40 ένοπλοι. Ο Χουσεΐν με τους ιππείς του έφτασαν ως εκεί. Έπεσαν μαχόμενοι έως εσχάτων και οι 40 ένοπλοι. Σφάχτηκαν 600 γυναίκοι. Από τα υπόλοιπα, κάποια προτίμησαν να πνιγούν αντί για τη σφαγή και την ατίμωση. 150 αγόρια και κορίτσια λέγεται πως οδηγήθηκαν στα σκλαβοπάζαρα της Αιγύπτου.

Τους τελευταίους, όμως, μήνες της θητείας του Τομπάζη στο νησί και πρώτους για το 1824, περισσότεροι από 60.000 Έλληνες είχαν φύγει πρόσφυγες από την Κρήτη, μολοντί τα αιγυπτιακά πλοία είχαν αποκλείσει τα λιμάνια του νησιού.

Στις 19/9/1824, όπως βλέπουμε στα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, ο δραστήριος κρητικής καταγωγής βουλευτής Δημήτρης Παρδαλάκης συμπεριλαμβάνεται στα πρόσωπα τα οποία οι Κρήτες πρόσφυγες που ζουν στη Μονεμβασία και αλλαχού στην κυρίως Ελλάδα θα ήθελαν να συμμετάσχουν ως «παραστάτες» τους (βουλευτές) στην Γ' Περίοδο της Διοικήσεως και στις 1 Οκτωβρίου συμπεριλαμβάνεται στους Κρητες «παραστάτες» που εξελέγησαν και θα συμμετείχαν στην Γ' Περίοδο της Διοικήσεως.

Μαζί του ο Τομπάζης, φεύγοντας, πήρε και τον πρώην κρυπτοχριστιανό γενναίο και πολύπειρο οπλαρχηγό της Μεσαράς, Μι-

χάλη Κουρμούλη, που, σύντομα, από τη στενοχώρια του για την Κρήτη, πέθανε, συνεπεία τραυματισμού του από μάχες στο νησί με τους Τούρκους, στην Ύδρα σε ηλικία 59 ετών (1765 – 1824). Οι μόνοι που αντιστέκονταν πια, στο νησί, ήταν οι «καλοσπέρπδες», οι καϊνήδες, που, περιμένοντας μάταια τη βοήθεια που 'χε υποσχεθεί, φεύγοντας, ο Τομπάζης, θύμιζαν έντονα τους κλέφτες της Ρούμελης και του Μοριά. Είχαν τα λιμάνια τους στα βουνά και με κλεφτοπόλεμο (νυχτερινές επιθέσεις – δολιοφθορές) έπλητταν τους Τούρκους και τους Αιγυπτίους του Χουσεΐν, οι οποίοι, για να τους αντιμετωπίσουν, επιστράτευσαν τρομοκρατικές ομάδες γενιτσάρων («ζουρίδες»). Έτσι, κράταγαν, επί μίαν τριετία σχεδόν, απασχολημένο το στρατό του Μωχάμετ Άλυ στο νησί χωρίς να μπορεί να επιτεθεί στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Σε ό,τι αφορά τη Ρούμελη στο ξεκίνημα του 1824, μέσα από μίαν επιστολή του Οδυσσέα Ανδρούτσου βλέπουμε έμμεσα τι κλίμα επικρατούσε ανάμεσα στους πολιτικούς και τους οπλαρχηγούς, το οποίο και λίγους μήνες μετά οδήγησε σε εμφύλιο πόλεμο τους εξεγερμένους Έλληνες. Η επιστολή φέρει ημερομηνία 14/2/1824 και παραλήπτη έχει τον Πελοποννήσιο προύχοντα Αναστάσιο Λόντο: «Εσπκώθη η Επανάστασις και ευθύς συρόμενος από τον διαβολόν μου, ελάτρευσα τους αρχηγούς της, τη φωνή της άκουσα στα φυλλοκάρδια μου, εσεβάσθηκα την απόφασίν της και έτρεξα με όλους τους αρματολούς της Ελλάδος να σκοτώσω Τούρκους. Μολοντί εκέρδιζα εν καιρώ Τουρκίας, ο διάβολος μου μου αφήρεσεν αυτήν την κλίσην, αφού εσπκώσαμεν τάρματα. Και τι τα πολυλογώ; Τόσον με εφώτισεν ο διάβολός μου, ώστε να γεμίσω ψείραις, να λιμάξω ψωμί, να κοιτώμαι εις τα νερά, εις τα χιόνια και εις τη λάσπην, να δοκιμάζω κάθε στρατιωτικήν αχαριστίαν, να πίνω φαρμάκια από εχθρούς και φίλους, να κυνηγώμαι ως κατάδικος από αυτούς τους συγγενείς και φίλους της δικαιοσύνης, να επιθυμώ συνελεύσεις εθνικάς, να αγαπώ δικαίους διοικητάς, να είμαι λάτρης των εναντιών και φίλος των σοφών, να διψώ την αυτονομίαν και ανεξαρτησίαν της Ελλάδος, επιθυμώντας μόνον και μόνον Έλληνες να διοικούν και να βασιλεύουν εις τους Έλληνας».

Ο Λόρδος Βύρων, όμως, αρχές Απριλίου του 1824 (7/4), πεθαίνει στο Μεσολόγγι. Ο θάνατός του στερεί τον Ελληνισμό από ένα θερμό φιλέλληνα και μια φωνή λογικής, που, μέσα στην παραφροσύνη των ερίδων ανάμεσα στους επαναστάτες, θα μπορούσε να τους λογικέψει, για να παραιτηθούν από τα αντεθνικά τους αρχομανή σχέδια.

Από τα μέσα του Μάη (14/5/1824, αποτυχημένη υπό το Χουσίτ προσπάθεια κανονιοβολισμού της νήσου), ο αιγυπτιακός στόλος έβαλε στο μάτι την Κάσο. Στις 29, όμως, του ίδιου μήνα, τη μέρα της 371ης επετείου από την άλωση της Κωνσταντινούπολης, οι Αιγύπτιοι, με επικεφαλής το

ναύαρχο Ισμαήλ και το γενικό αρχηγό Χουσεΐν και μετά από διήμερη πολιορκία, αποβιβάζονται στην Κάσο, επιτίθενται από τα νώτα στους υπερασπιστές του νησιού, οι οποίοι μπροστά στους αριθμητικώς περισσότερους εχθρούς υποκύπτουν.

Οι Κασιώτες πολεμιστές, με τους αρχηγούς τους, Ιωάννη Γρηγοριάδη και Μάρκο Μαλλιάρη, μετά από σφοδρή και άنيση μάχη, με πολλούς νεκρούς, υποχωρούν στα βουνά αφήνοντας τα χωριά στα χέρια των εχθρών. Ο Μ. Μαλλιάρης πιάστηκε ζωντανός και οδηγήθηκε αλυσοδέσμιος μπροστά στον πασά. Κατάφερε να λυθεί και να σκοτώσει τρεις Τούρκους. Τότε, χίμηξαν όλοι οι άλλοι πάνω του και με τις σπάθες τους τον κομματιάσαν. Επακολουθούν τουρκικές θηριωδίες, σφαγές, λεπλασίες και το ηρωικό νησί γίνεται «γη μαδιάμ» (5.000 σφάζονται, 2.000 πήραν το δρόμο για τα σκλαβοπάζα της Ανατολής).

Η καταστροφή της Κάσου είχε κάνει μεγάλη αίσθηση στο πανελλήνιο και ήταν φοβερό πλήγμα για τον Αγώνα. Χαρακτηριστικό είναι ότι η «Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδας», όταν διάβασε την αναφορά για την καταστροφή, εξέφρασε τη λύπη της με έγγραφο που υπογράφουν ο Πρόεδρος Γ. Κουντουριώτης, Π. Μπότσης, Ιωάννης Κωλέττης και ο προσωρινός γραμματέας, ο Παναγιώτης ο Ρόδιος.

Την κατάληψη της Κάσου ακολούθησε η καθυστάση της Καρπάθου, της Χάλκης, της Σύμης και των άλλων επαναστατημένων νησιών. Τα πράγματα προχωρούν πολύ γρήγορα, δυστυχώς για τους Έλληνες. Ο αιγυπτιακός στόλος από 245 πλοία σε τρεις μοίρες, ξεκίνησε από την Αίγυπτο και φθάνει στην Ελλάδα. Η πρώτη μοίρα φθάνει στη Ρόδο, λίγο μετά και οι άλλες δύο, με τον Ιμπραήμ. Πολλά ξένα μεταγωγικά που συμμετέχουν έχουν διάφορες ευρωπαϊκές σημαίες. Η Ρόδος και η Μάρη, απέναντι, είναι τα κέντρα όπου συγκεντρώνονται. Πολλά θλιβερά επεισόδια διηγούνται για την έξοδο των πληρωμάτων στην πόλη. Οι κάτοικοι, κυρίως οι γυναίκες, κλείνονταν στα σπίτια, για να αποφύγουν τους βανδαλισμούς. Είναι οι λεγόμενοι «γαλουντζήδες» που μεθούσαν και άρχιζαν τις βιαιότητες στις συνοικίες έως τα Τριάντα. Σκότωσαν τον πλοίαρχο Μάκρη με τρεις ναύτες και διαρπάσαν το καράβι του στο Μανδράκι.

Οι Τούρκοι, τότε, με το δικό τους ναυτικό και ναύαρχο το Χοσρέφ πασά, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν την αμηχανία αφενός και τη δύσκολη θέση αφετέρου που είχε περιέλθει ο ελληνικός στόλος το πρώτο εξάμηνο του 1824. Ο Χοσρέφ επωφελείται τον, από σοβαρότατα κυβερνητικά λάθη, απρόσφορο τρόπο οργάνωσης της άμυνας των Ψαρών και στις 21 Ιουνίου αποβιβάζεται στο νησί, στον όρμο του Ερινού, και – παρά την τριήμερη γενναϊότατη αντίσταση των Ελλήνων υπερασπιστών της – καταλαμβάνει την πόλη και προβαίνει σε ολοκληρωτική καταστροφή της. Μολονότι κι οι εισβολείς είχαν σημαντικές απώλειες, περισσότεροι από τους μισούς

Ψαριανούς φονεύθηκαν επιτόπου κι αρκετοί από τους υπόλοιπους σύρθηκαν σκλάβοι στα σκλαβοπάζα της Ανατολής. Μόνο 16 πλοία και 7 πυρπολικά (σε ένα από αυτά επέβαινε ο Κ. Κανάρης) με 3.000 περίπου Ψαριανούς και μερικούς πρόσφυγες διέφυγαν. Η τραγωδία των Ψαρών το 1824 συγκίνησε το μαχόμενο ελληνικό έθνος. Η τουρκική αιμοσταγής αγριότητα για άλλη μια φορά, όμως, προκαλεί την παγκόσμια απέχθεια και κατακραυγή, ενώ προκάλεσε βαθιά αίσθηση και στην παγκόσμια κοινή γνώμη, της οποίας η συμπαράσταση δυνάμωσε και αρκετοί φιλέλληνες ποιητές ήσαν όσοι ύμνησαν τον ηρωισμό των Ψαριανών.

Στις 5/7/1824, όμως, ο Γκούρας κι ο Δ. Ευμορφόπουλος θα πετύχουν σημαντική νίκη στο Μαραθώνα εις βάρος των Τούρκων και των γενίτσαρων του Ομέρ πασά. Νέα ελληνική επιτυχία από τον Δ. Σκαλτσά θα σημειωθεί στις 8 Ιούλη κατά του Βελή Αγά και του Αμπάς πασά και στις 14 – 17 του μηνός οι επαναστάτες της Φωκίδας, με αρχηγό το Ν. Πανουργιά και με τη συνδρομή – μεταξύ άλλων – και των Δράκου, Νοταρά, Περραιβού και Τζαβέλα, αποκρούουν και τρέπουν σε άτακτη υποχώρηση πολυάριθμους Τουρκαλβανούς υπό το Γιουσουφ Περκόφτσαλη και τον Αμπάς.

Ο Ιούλης του 1824 σχετίζεται και με την προσπάθεια του Δερβίς πασά της Ρούμελης να εκκαθαρίσει την περιοχή του. Παρά τα φιλόδοξα σχέδιά του, ο Δερβίς, τρεις μήνες αφότου ξεκίνησε την εκστρατεία του, αποτυχημένος, ιδίως μετά την συντριπτική ήττα του (14/7/1824) στη μάχη της Άμπλιανης από τους Δ. Σκαλτσά, Κ. Τζαβέλα και Νοταρά, αναγκάστηκε να υποχωρήσει πέρα απ' το Σπερχειό.

Τέλη Ιούλη της χρονιάς αυτής, ο Παν. Ζερβουδάκης και ο Μιχ. Μαυράκης και μαζί τους και άλλοι Κρητικοί στρατιώτες παραπονιούνται στο Βουλευτικό ότι δεν έχουν πληρωθεί τους μισθούς τους από το στρατηγό Χατζηχρήστο στις τάξεις του οποίου υπηρετούσαν. Όταν το Βουλευτικό διαβίβασε στο Εκτελεστικό την αναφορά τους, εκείνο απάντησε ότι τους πλήρωσε.

Τις ίδιες μέρες, το Βουλευτικό με το 1093 προβούλευμά του προσπαθεί να παρηγορήσει τους δυστυχείς κατοίκους της Κρήτης, ενώ αρχές του Αυγούστου το Εκτελεστικό θα στείλει για τους Κρητικούς και τους Ψαριανούς πρόσφυγες, οι οποίοι ζούσαν στη Μονεμβασιά, 500 κιλά σιτάρι που θα τα μοιράζονταν ανάλογα με την πενία τους. Τον Αύγουστο, οι Κρητικοί που είχαν καταφύγει ως πρόσφυγες στα Κύθηρα ζητούν από το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό να τους προστατέψουν από κάποιους Σφακιανούς που τους κατακλύβουν τα πολεμοφόδια και να μεριμνήσουν για την φτωχολογία, για βοήθεια προς τους φτωχούς καταθέτουν αναφορά προς τα Σώματα της Διοίκησης και οι Κρήτες του Ναυπλίου.

Ο αδρανής έως τότε ελληνικός στόλος δραστηριοποιείται ξανά από τον Ιούλιο του 1824 κι έπειτα ως τα τέλη Νοεμβρίου, αφού η κυβέρνηση δίνει χρήματα στους νησιώτες,

για να εξοπλιστούν και να αντιμετωπίσουν τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο και να προλάβουν ενδεχομένως νέες, σοβαρότερες των Ψαρών και της Κάσου, καταστροφές. Τα χρήματα προέρχονται από ένα αγγλικό δάνειο και φαίνεται γρήγορα πως πιάνουν τόπο, αφού στις αρχές Ιουλίου (3/7), μερικές μέρες έπειτα από την καταστροφή των Ψαρών, δυο Έλληνες αρχιναύαρχοι, ο Μιαούλης κι ο Σαχτούρης, καταλαμβάνουν εκ νέου το μαρτυρικό νησί και υποχρεώνουν τους εχθρούς σε φυγή.

Οι Τουρκοαιγύπτιοι, μετά τα Ψαρά, είχαν σχεδιάσει και την καταστροφή της Σάμου και γύρω από το νησί έγινε ο αγώνας με το ελληνικό στόλο. Ναύαρχος των Ελλήνων ήταν ο Γεώργιος Σαχτούρης κι από κοντά ήσαν ο Κ. Κανάρης, Βατικιώτης, Ματρόζος. Οι Έλληνες ναύαρχοι ανάγκασαν, ύστερα από συμπλοκές, που έγιναν μεταξύ 31/7 – 6/8 και έληξαν με σημαντικές ελληνικές επιτυχίες, το Χοσρέφ να εγκαταλείψει την προσπάθεια να περάσει στη Σάμο τουρκικό στρατό. Αντ' αυτού, ο Τούρκος ναύαρχος θα μεταβεί στην Κω και θα περιμένει αιγυπτιακές ενισχύσεις.

Η Σάμος, μετά την πανωλεθρία του Χοσρέφ, δεν απειλήθηκε ποτέ πια από τους Τούρκους. Η συμβολή του Σαχτούρη στη νίκη αυτή ήταν τεράστια. Περιέγραψε, μάλιστα, με περηφάνια τη νικηφόρα ναυμαχία σε αναφορά του προς τους Υδραίους προεστούς.

Στις 20/8/1824, όμως, κι οι δυο αντιμαχόμενοι ενισχύονται. Ο Ιμπραήμ, επικεφαλής του αιγυπτιακού στόλου, ενώνεται στην Αλικαρνασό με το Χοσρέφ, ενώ ο Μιαούλης ενισχύει τις ελληνικές δυνάμεις. Έτσι, ο ενωμένος τουρκοαιγυπτιακός στόλος αριθμεί 101 πλοία με 2.500 πυροβόλα, 300 μεταγωγικά και 50.000 αξιωματικούς και ναύτες. Ως στόλαρχος των Ελλήνων, ο Μιαούλης έχει υπό τις διαταγές του 70 πλοία με 850 πυροβόλα και 5.000 ναύτες.

Μια εβδομάδα, σχεδόν, μετά, στις 29 του Αυγούστου, ενώ έχει προηγηθεί στις 24 του ίδιου μήνα ασήμαντη αψιμαχία μεταξύ των δυο στόλων στην Αλικαρνασό, πραγματοποιείται μια από τις σημαντικότερες ναυμαχίες της Επανάστασης, η ναυμαχία του Γέροντα, όπως ονομάστηκε από τον όρμο βόρεια της Αλικαρνασσού, όπου διεξήχθη.

Ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος καταναυμαχείται στο Γέροντα από τις ενωμένες ελληνικές δυνάμεις των ναυάρχων και πυρπολητών, Μιαούλη, Σαχτούρη, Πιπίνου, Παπανικολή και Ματρόζου, που είχαν το καλοκαίρι εκείνο ορμηπύρην την Πάτμο και τη Λέρο. Πέρα από την ικανότητα των Ελλήνων, ως αίτιο για την τουρκική ήττα μπορεί να θεωρηθεί κι η αντιζηλία που είχε δημιουργηθεί μεταξύ Ιμπραήμ και Χοσρέφ, που είχε ως αποτέλεσμα και την ασυνεννοησία τους την ώρα της ναυμαχίας και την, από έλλειψη, ίσως, συντονισμού, πανικόβλητη φυγή των δυνάμεών τους προς Αλικαρνασό και Κω.

Ο Γάλλος αντιναύαρχος, εξάλλου, Julien de la Graviere, σχετικά με τη ναυμαχία του Γέροντα, θα σημειώσει: «Η ναυτική ιστορία ίσως να μην έχει σελίδα περισσότερο ενδιαφέ-

ρουσα από αυτήν για έναν ναυτικό».

Τελικά, μετά από πολυήμερες μικροσυγκρούσεις Μιαούλη – Τουρκικού στόλου (1 έως 23/9/1824), που απομάκρυναν τους Τούρκους απ' τη Σάμο, ο μεν Ιμπραήμ θα γυρίσει στην Κρήτη και θα βρει καταφύγιο στη Σούδα, αφού συγκρούστηκε ανεπιτυχώς γι' αυτόν (έχασε 2 φρεγάτες από ελληνικά πυρπολικά) με το Μιαούλη μεταξύ Καραμπουρνού και Καρδάμυλων της Χίου στις 24/9.

Στις αρχές Οκτωβρίου 1824, σ' ό,τι αφορά τις χειραίες επιχειρήσεις, ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος φαινόταν να χάνει και τα τελευταία πολιτικά του στηρίγματα, τον Κουντουριώτη και τον Μαυροκορδάτο. Η αποκοπή του από τους οικονομικούς πόρους της Διοίκησης τον οδηγούσε με βεβαιότητα στην απώλεια κάθε στρατιωτικής εξουσίας. Η επίγνωση του Ανδρούτσου ότι χωρίς τη συνδρομή του Κουντουριώτη καταδικαζόταν στην πολιτικοστρατιωτική αφάνεια τον οδήγησε στο να αποσύρει κάθε διαπραγματευτικό του όρο, όταν, ακριβώς, διαπίστωσε πως τα περιθώρια αντίδρασης είχαν μειωθεί δραματικά. Στα τέλη Οκτωβρίου ο οπλαρχηγός ζητά από τη Διοίκηση «δια να τον διορίση πώς να ακολουθήσει», χωρίς κανένα αποτέλεσμα.

Στις 9 Δεκεμβρίου 1824, παίρνει ο ίδιος την πρωτοβουλία να συνδράμει τα διοικητικά στρατεύματα, χτυπώντας τα οθωμανικά στρατεύματα που βρίσκονταν στο Ταλάντι. Στη συγκυρία του Δεκεμβρίου ο αριθμός των στρατιωτών του είχε μειωθεί σημαντικά. Διέθετε μόλις εκατό άντρες χωρίς να ελπίζει στην οικονομική υποστήριξη της Διοίκησης, η οποία δεν ήθελε σε καμία περίπτωση να τον ενισχύσει. Πέρα από το γεγονός ότι ο Ανδρούτσος είχε υποπέσει στην πολιτική της δυσμένεια για «αντιδιοικητική» συμπεριφορά, ο Κουντουριώτης δε θεωρούσε σκόπιμο να ικανοποιήσει τα αιτήματα του οπλαρχηγού, όταν ήδη είχε διασφαλίσει τη στήριξη της Διοίκησης του από τους Ρουμελιώτες οπλαρχηγούς. Ακόμη περισσότερο, ο Κουντουριώτης δε σμευόταν από τους διαπραγματευτικούς όρους του Γκούρα και δεν θα ήθελε την κρίσιμη αυτή περίοδο να προκαλέσει τη δυσανεμία του, ενισχύοντας τον Οδυσσεά τη στιγμή που ο Γκούρας υπερασπιζόταν τα συμφέροντα της Διοίκησης στην Πελοπόννησο. Έτσι ο Ανδρούτσος ακόμη και όταν προσφέρεται να βοηθήσει τη Διοίκηση στον κατά των Οθωμανών πόλεμο συναντά την καχυποψία της κεντρικής εξουσίας και την αδιάλλακτη πολιτική θέση της.

Νωρίτερα, την 1η Νοεμβρίου της ίδιας χρονιάς, έξω από το Ηράκλειο Κρήτης, ο ελληνικός στόλος – πάντα με το Μιαούλη – έφερε, βοηθούμενος κι από μια θύελλα, στους Αιγυπτίους σοβαρές απώλειες σε υλικό και ψυχές, καθυστερώντας τον σημαντικά από τη μετάβαση στην Πελοπόννησο. Ο δε Μιαούλης, μετά από την καταδίωξη των εχθρών ως την Κάρπαθο, καταλαβαίνοντας την κόπωση του ελληνικού ναυτικού ξαναγυρνά στις βάσεις του, ενώ ο Χοσρέφ επέστρεψε αποτυχημένος στον Ελλήσποντο, όπου τουλάχιστον θα ήταν ασφαλή.

Ο Ιμπραήμ καταφτάνει (1825)!

**Ο Παπαφλέσσας, στο Μανιάκι, πέφτει ηρωικά
προ του Ιμπραήμ (1825, Μάης)**

Τα χρόνια 1825 – '27 είναι σε ό,τι αφορά τις πολεμικές επιχειρήσεις τα πιο κρίσιμα για την τελική έκβαση του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Στις 12 του Φλεβάρη του 1825, σύμφωνα με όσα είχαν συμφωνήσει Σουλτάνος και Μωχάμετ Άλυ, ο Ιμπραήμ, γιος του δεύτερου, έφυγε από τη Σούδα της Κρήτης και αποβιβάζεται, αφού έλαβε ενισχύσεις από την Αίγυπτο, αριθμώντας, έτσι, 4.000 πεζούς και 500 ιππείς, στη Μεθώνη της Πελοποννήσου. Και την επόμενη ημέρα, κινεί για την Πύλο, το Νεόκαστρο και το Ναβαρίνο.

Οι Έλληνες ήσαν απροετοίμαστοι και αρκετά εξαντλημένοι από το συνεχιζόμενο εμφύλιο. Μια εβδομάδα πριν ο Ιμπραήμ έρθει στην Πελοπόννησο, δημοσιοποιείται, στις 5/2/1825, ένα γράμμα έντονης διαμαρτυρίας των οπλαρχηγών που στρέφεται εναντίον των κοτζαμπάσδων και του Μαυροκορδάτου, των οποίων η αρχομανία είχε σταθεί η αφορμή των εμφυλίων πολέμων. Το υπογράφουν 26 οπλαρχηγοί από τους σημαντικότερους: ο Καραϊσκάκης, ο Τζαβέλλας, ο Γκούρας, ο Μακρυγιάννης, ο Κριεζώτης, ο Δυοβουνιώτης, ο Πανουργιάς, ο Σκαλτσός κ.α. Όπως γράφει ο Γ. Βαλέτας, «Μιλάνε καθαρά και σταράτα για το ολέθριο αντεπαναστατικό έργο του κοτζαμπασιδοφαναριωτισμού. Θέλουν να υπερασπίσουν την ενόπλη και τη συνεργασία των αρμάτων για το καλό του Αγώνα: Μιλάνε για τους Τούρκους, για να τους συνταυτίσει με τους διαδόχους τους κοτζαμπάσδες. Είναι έγγραφο με βαρύτατο εθνικοϊστορικό περιεχόμενο. Εδώ οι λαϊκοί αγωνιστές, αγανακτισμένοι, βάζουν το ζήτημα ορθόκοφτά: Ή ο Μαυροκορδάτος ή εμείς!»

Δεν το υπογράφει ο Θ. Κολοκοτρώνης, του οποίου η στρατιωτική ευφυΐα θα μπορούσε με επιτυχία να αντιμετωπίσει τον τουρκοαιγυπτιακό στρατό, αφού ήταν, καθώς είχε πτηθεί στον εμφύλιο, φυλακισμένος από τους κυβερνητικούς. Το Μάρτη, λοιπόν, επωφεληθείς το «κλίμα» αυτό στην ελληνική πλευρά, ο Ιμπραήμ αποβιβάζει νέες δυνάμεις, 7.000 πεζούς αυτή τη φορά, 500 ιππείς και αρκετά πεδινά πυροβόλα.

Ο πρωταγωνιστής των εμφυλίων της περιόδου 1824 – '25 ως πρόεδρος του Εκτελεστικού με έδρα, πρώτα, το Κρανίδι και, μετά, τους Μύλους Γ. Κουντουριώτης και ο Κ. Σκούρτης θέλησαν να αντιμετωπίσουν τον Ιμπραήμ, αλλά έφυγαν περί τα μέσα Μαρτίου από το Ναύπλιο. Παρά την πρώτη ελληνική επιτυχία, στις 16/3/1825, στη Σχοινόλακα της Πυλίας, ο Ιμπραήμ με ορμητήριο τη Μεθώνη αποδεκάτισε τους Έλληνες υπερασπιστές της περιοχής του Κρεμμυδιού Μεθώνης, οι οποίοι είχαν επικεφαλής τους Κυριάκο Σκούρτη, Κων. Μπότσαρη, Γ. Καραϊσκάκη, Τζαβέλα, Καρατάσο, Χατζηχρήστο στις 7 Απριλίου της ίδιας χρονιάς. Ο αρχιστράτηγος Σκούρτης, μετά την ήττα, καταφεύγει στο Ναύπλιο, ενώ Καραϊσκάκης και Τζαβέλλας ζητούν την αποφυλάκιση του Θ. Κολοκοτρώνη από τον υπουργό πολέμου, Αναγνωσταρά.

Ενώ στις 15 Απριλίου του 1825, όταν ισχυρή στρατιωτική δύναμη των Τούρκων υπό τον Κιουταχί στρατοπεδεύει γύρω από το Μεσολόγγι και ξεκινά να κατασκευάζει τάφρους και οχυρά, αρχίζει, πλέον, η 2η πολιορκία του Μεσολογγίου, ταυτόχρονα ο Κιουταχί στέλνει μια ακόμη μεγαλύτερη δύναμη να καταλάβει τα Σάλωνα (Άμφισσα, όπου θα εισέλθει θριαμβευτικά στις 4 του Μάη της ίδιας χρονιάς) και να καταπνίξει τις επαναστατικές εστίες ολόκληρης της ανατολικής Στερεάς Ελλάδας. Το Μεσολόγγι, μετά την 1η πολιορκία (1822), είχε μετά από προτροπές του γνωστού φιλέλληνα λόρδου Βύρωνος και προσπάθειες του μηχανικού Κοκκίνη οχυρωθεί με ένα μαντρότοιχο από τη στεριά και 4 προμαχώνες, ενώ οχυρωμένα ήσαν και τα νησάκια της λιμνοθάλασσας. Το πρόβλημα ήταν πως τα γυναικόπαιδα ήσαν διπλάσια σε αριθμό από τους πολεμιστές, οι οποίοι με λιγοστά μέσα και με βοήθεια από τους λοιπούς πολίτες υπεράσπιζαν την πόλη.

Ένα δεκαήμερο σχεδόν μετά, στις 26/4/1825 οι δυνάμεις του Ιμπραήμ καταλαμβάνουν τη νήσο Σφακτηρία, αφού επικράτησαν αυθημερόν σε μιαν πολυαίμακτη εις βάρος των Ελλήνων και φιλελλήνων, που είχαν ταχτεί στο πλευρό τους, μάχη πάνω στο νησί (ο υπουργός Αναγνωσταράς, ο Ιταλός φιλέλληνας Σανταρόζα, ο ναύαρχος Τσαμαδός, κ.α.). Μετά τη Σφακτηρία, αποδυναμώθηκε το κάστρο του Παλαιού Ναβαρίνου. Οι 785 υπερασπιστές του συνθηκολόγησαν στις 28 του ίδιου Απριλίου και παραδόθηκαν στον Ιμπραήμ, που κίνησε πια, με το πυροβολικό του, για το Νεόκαστρο, η φρουρά του οποίου συνθηκολόγησε στις 11 του Μάη 1825 και απεχώρησε με ευρωπαϊκά πλοία.

Οι προσπάθειες των Ελλήνων ναυτικών και πυροπολιτών (Μιαούλης, Πιπίνος, Γ. Πολίτης, Σαχτούρης Δ., Αποστόλης, Ανδρούτσος Γ., Ματρόζος Γ., Μουσούν Λαζ., Μ. Μπούτης) και ο κλεφτοπόλεμος στη στεριά δεν έκαμψαν τον Ιμπραήμ, που χωρίς να συναντήσει αξιόλογη αντίσταση, καίγοντας, καταστρέφοντας, κυριέψε το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου, έχο-

ντας ως ορμητήρια και βάσεις ανεφοδιασμού τη Μεθώνη και το Νεόκαστρο. Την αιγυπτιακή επέλαση θα προσπαθήσει να ανακόψει ο υπουργός εσωτερικών, Παπαφλέσσας, στο Μανιάκι της Μεσσηνίας.

Ο ηρωικός θάνατος του Έλληνα επαναστάτη στις 20 Μαΐου 1825 δε θα σταθεί εμπόδιο στον οργανωμένο σύμφωνα με γαλλικά πρότυπα τακτικό στρατό του Ιμπραήμ και «συνέτισε» προς το παρόν την πολιτική ηγεσία, που, έστω και την ύστατη ώρα, (18/5, δυο μέρες πριν τη θυσία του Παπαφλέσσα) αποφυλάκισε, με αμνηστία, το Θ. Κολοκοτρώνη και τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, λίγο πριν οι Πελοποννήσιοι αρχίσουν ομαδικά να «προσκυνούν» τους Αιγυπτίους. Η κυβέρνηση, κατά τον Π. Καρολίδη, είχε πειστεί, επιτέλους, να πράξει «ό,τι ουχί πλέον η φιλοπατρία αλλ' η κοινοτάτη φρόνησις υπηγόρευσε ως απαραίτητον». Ο Κολοκοτρώνης, μάλιστα, που έτυχε ενθουσιώδους λαϊκής υποδοχής στο Ναύπλιο, διορίστηκε αμέσως αρχιστράτηγος του Μοριά.

Ο Ιμπραήμ, όμως, πολύ γρήγορα – μετά και τη δολοφονία (22/5/1825) της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, μιας ηρωικής γυναίκας μορφής του Αγώνα – μπήκε στην Τρίπολη (10 – 11/6/1825). Και έπειτα, κίνησε εναντίον του Ναυπλίου. Ο Θ. Κολοκοτρώνης, τότε, προσπάθησε να ανασυγκροτήσει τον Αγώνα, παρενοχλώντας τον εχθρό, στρατολογώντας αγωνιστές και φροντίζοντας για την επιμελτεία.

Στις 13 του Ιούνη του 1825, μια βδομάδα έπειτα από τη σκοτεινή δολοφονία του Οδυσσέα Ανδρούτσου (5 Ιούνη, στην Ακρόπολη των Αθηνών, όπου τον είχαν φυλακίσει), ο Ιμπραήμ φτάνει στους Μύλους της Λέρνης και ακολούθως καταλαμβάνει και κατακαίει το Άργος. Στους Μύλους, όμως, ο Δημ. Υψηλάντης, ο Μακρυγιάννης, ο Κ. Μαυρομιχάλης κατορθώνουν να κερδίσουν μία περίληψη νίκη εις βάρος του αιγυπτιακού στρατού, η οποία έκρινε και την τύχη του Ναυπλίου. Μετά το Άργος, ο Ιμπραήμ γύρισε στην Τρίπολη και μέχρι το Νοέμβρη της ίδιας χρονιάς (10/11/1825: βρίσκουν ένδοξο θάνατο οι υπερασπιστές της Μονής Βαρθολομίου στην Ηλεία, έπειτα από αιγυπτιακή πολιορκία) λεπτατεί όλη την Πελοπόννησο, αλλά δεν μπόρεσε να την υποτάξει.

Η ελληνική, όμως, κυβέρνηση, καταλαβαίνοντας πως ο οργανωμένος στρατός των Αιγυπτίων είναι δύσκολο έως αδύνατο, για λόγους έλλειψης τακτικής κι οργάνωσης, να αντιμετωπιστεί σε ανοικτή μάχη, διόρισε το Γάλλο συνταγματάρχη Κάρολο Φαβιέρο (Charles Nicolas Fabvier, 1782/3 – 1855) ως οργανωτή ελληνικού τακτικού στρατού. Ο άλλοτε αξιωματικός του Ναπολέοντα ήταν γνωστός για τα φιλελληνικά του αισθήματα και βρισκόταν ήδη καιρό στην επαναστατημένη Ελλάδα.

Ενώ αυτά συμβαίνουν στην Πελοπόννησο, στη Στερεά Ελλάδα το ενδιαφέρον των Τούρκων και των επαναστατών εντοπίζεται στο Μεσολόγγι, του οποίου οι πολιορκημένοι, προβαίνοντας σε μια μικρή έξοδο από

την πόλη στις 6 του Μάη του 1825, προκαλούν σύγχυση στους πολιορκητές. Ύστερα από λίγες ημέρες (10 Μάη) δυο σημαντικά γεγονότα αναπερνούν το πηλίκ των Μεσολογγιτών και των άλλων πολιορκημένων που επιχειρούν έξοδο και καταφέρνουν σημαντικές απώλειες στους εχθρούς: Ενώ ο Νότης Μπότσαρης κι άλλοι οπλαρχηγοί είχαν συγκροτήσει ένα αμυντικό συμβούλιο κι ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος (πρόκριτος από την Πάτρα) προϊστάται σε τριμελή επιτροπή πολιτικής διοίκησης της πόλης, που συναπαρτίζουν οι Γ. Θέμελης και Γ. Καναβός, ο ελληνικός στόλος επιχειρεί ανεφοδιασμό των πολιορκούμενων και συνάμα – για να ενισχυθεί το Μεσολόγγι – από τα Σάλωνα οι Γ. Καραϊσκάκης & Κίτσος Τζαβέλλας δημιουργούν νέο στρατόπεδο δυτικής Στερεάς Ελλάδας.

Οι όποιες προσπάθειες του Κιουταχί το β' εξάμηνο του 1825 δεν είχαν αποτέλεσμα στη στεριά, ούτε και του τουρκοαιγυπτιακού στόλου στη θάλασσα, υπό το Χοσρέφ, που προσπάθησε να αποκλείσει το φρούριο από τους Έλληνες ναυτικούς, που ανεφοδίαζαν όσους βρίσκονταν μέσα σ' αυτό. Γι' αυτό, ζητά τη βοήθεια του Ιμπραήμ, ο οποίος θα βρεθεί κι ο ίδιος από τα τέλη Δεκέμβρη της ίδιας χρονιάς στο Μεσολόγγι.

Στο μεταξύ, αφού από τις 14/7/1825 σε μεγάλη σύσκεψη στο Μεσολόγγι αποφασίζεται η μέχρι εσχάτων υπεράσπιση της πόλης, στις 21 Ιουλίου, οι Τούρκοι με τον Κιουταχί ενεργούν σφοδρό σφυροκόπημα πυροβολικού κατά του Μεσολογγίου και, παρά την υπερπροσπάθειά τους, αναγκάζονται να αποχωρήσουν άπρακτοι, χωρίς να το εκπορθήσουν και με σημαντικές απώλειες. Στις 23 του ίδιου μήνα, ο ελληνικός στόλος, με επικεφαλής τον Ιωάννη Κυριακό, καταναυμαχεί τον τουρκικό στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου και πετυχαίνει την άρση του ναυτικού αποκλεισμού, κάτι που είχε πετύχει και θα καταφέρει εφεξής πολλές φορές κι ο Μιαούλης, δίνοντας θάρρος και εφόδια στους έγκλειστους της πόλης.

Κι ενώ όλα έδειχναν πως ο Κιουταχί είχε παντελώς αποτύχει, στις 24 Ιουλίου 1825, οι πολιορκημένοι σε συνεννόηση με Ρουμελιώτες οπλαρχηγούς πλήττουν το οθωμανικό στρατόπεδο. Οι μεν Μεσολογγίτες βγήκαν και το προσέβαλαν κατά μέτωπο, οι δε Στερεοελλαδίτες, με αρχηγό τον Καραϊσκάκη, το χτύπησαν απέξω και αποδεκάτισαν το στρατό του Κιουταχί, που αποσύρεται αμυνόμενος στα περάσματα του Ζυγού. Την ίδια ώρα, ο στόλος του Χοσρέφ, φοβούμενος τα ελληνικά πυροβολικά, κατέφυγε στην Αλεξάνδρεια.

Ένα μήνα αργότερα, 20 Αυγούστου 1825, οι Μεσολογγίτες εξουδετερώνουν ένα ακόμα τέχνασμα των πολιορκητών και αναθαρρεύουν. Σε τέτοιο, μάλιστα, βαθμό που, αρχές Σεπτεμβρίου (4/9), στήνουν μια θανάσιμη παγίδα κοντά τα τείχη της πόλης στους Τούρκους, από την οποία θρήνησαν πολλά θύματα και ο Κιουταχίς εγκατέλειψε κάθε ιδέα για επίθεση και συνέχισε την πολιορκία!

Τότε, στέλνει και το Χατζήμπεη, επικεφαλής των Αλβανών στρατιωτών του, για να συζητήσει με τους Μεσολογγίτες το ενδεχόμενο συνθηκολόγησης και παράδοσης της πόλης. Ο Χατζήμπεης, εντυπωσιασμένος από την παλικαριά των πολιορκημένων, εγκαταλείπει τις προσπάθειες συνθηκολόγησης, αφήνει το στρατό του Κιουταχί και γυρίζει στην πατρίδα του.

Λίγες ημέρες αργότερα, ο Καραϊσκάκης αναπτέρωσε το πητικό των Μεσολογγιτών. Όχι μονάχα γιατί τους προώθησε πολεμοφόδια και τροφές, αλλά και επειδή με επιχειρήσεις στην Αμφιλοχία και πλήθος τούρκικα πολεμοφόδια απεκόμισε και έσπρωξε, μέχρι τα μέσα του Οκτώβρη τον ίδιο χρόνο, πολλούς απ' τους άντρες του Κιουταχί να φύγουν απ' τον τουρκικό στρατό. Λέγεται, μάλιστα, ότι τον Οκτώβρη του 1825 ο Κιουταχί αριθμούσε μόλις 8.000 άντρες έξω απ' το Μεσολόγγι, την ώρα που πριν από λίγο καιρό είχε περί τους 35.000!

Κι αφού η ελληνική κυβέρνηση δεν έκανε κάτι ουσιαστικό, για να απομακρύνει οριστικά τον εξαθλιωμένο Κιουταχί και κάθε κίνδυνο από το Μεσολόγγι, από τις 6 του Νοέμβρη, όμως, ξανακάνει την εμφάνισή του στα παράλια της δυτικής Στερεάς Ελλάδας ο ενωμένος τουρκοαιγυπτιακός στόλος. Ο Ιμπραήμ με τους 17.000 άντρες του και Αγγλογάλλους στρατιωτικούς συμβούλους φτάνουν στο Μεσολόγγι ως ενισχύσεις στον Κιουταχί και ενώνονται με τις ήδη υπάρχουσες εκεί τουρκικές δυνάμεις στις 10 Δεκεμβρίου 1825. Τη μέρα αυτή, αρχίζει επίσημα η 2η και τελευταία φάση της πο-

λιορκίας του Μεσολογγίου και όταν την επομένη των Χριστουγέννων (26/12/1825) ο Ιμπραήμ έρχεται ο ίδιος στο Μεσολόγγι, αναλαμβάνει – αντικαθιστώντας τον Κιουταχί στην αρχηγία των συγκεντρωμένων μουσουλμανικών στρατευμάτων – την ευθύνη των επιχειρήσεων με τη βοήθεια του γαμβρού του, Χουσεΐν μπέη, υπαρχηγού των στην περιοχή αιγυπτιακών στρατιωτικών και ναυτικών δυνάμεων, και αποστέλλει στους υπερασπιστές της πόλης προτάσεις διαπραγματεύσεων, η χρονιά κλείνει όχι και με τους καλύτερους οιωνούς για το Μεσολόγγι και την Επανάσταση. Πάντως, να σημειωθεί και το ότι, με «μεσολαβητή» τον Άγγλο αρμοστή των Εφτανήσων, Φρ. Άνταμ, ο Ιμπραήμ, μόλις φτάνει στο Μεσολόγγι, προσπαθεί να διερευνήσει τις προθέσεις των πολιορκημένων για παράδοση, αλλά μάταια, καθώς αυτοί αντιστέκονται σθεναρά!

Το καλοκαίρι είχε, όμως, αρκετό ενδιαφέρον και για την Κρήτη! Στις 9 Αυγούστου του 1825, Κρητικοί, λοιπόν, πρόσφυγες και Ελλαδίτες σε πλοία σπετσιώτικα και μ' επικεφαλής τους Εμμ. Αντωνιάδη και Δ. Καλλέργη καταλαμβάνουν την Γραμπούσα Χανίων και κάποιοι άλλοι, την επομένη ημέρα, το φρούριο της Κισιάμου. Με το Β. Χάλπη πρόεδρο συγκροτήθηκε δεκαμελής «Κρητικό Συμβούλιο» στη Γραμπούσα και συντόνιζε την Επανάσταση, η οποία επηρέαστηκε σημαντικά και από την κατοπινή «Ιουλιανή Συνθήκη (Σύμβαση)» (Λονδίνο, 6/7/1827).

Το 1825, όμως, έχουμε και την πρώτη, τριπλή και επιβλητική, «εμφάνιση» του Ζακύνθου ποιητή Διονυσίου Σολωμού στην

Ελλάδα, στα 27 του χρόνια. Τότε, κυκλοφόρησε, μέσα στο πολιορκούμενο Μεσολόγγι, η πρώτη ελληνική έκδοση του γραμμένου, όπως θα ιδούμε παρακάτω, μερικά χρόνια νωρίτερα «Ύμνου εις την Ελευθερίαν» και το ίδιο έτος δημοσιεύτηκαν δύο κριτικές παρυσιαστές του: Η πρώτη, συντομότερη, από τον Σπυρίδωνα Τρικούπη στη «Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος» στο Ναύπλιο και η δεύτερη, εκτενέστερη, από τον Γ. Ψύλλα στην «Εφημερίδα των Αθηνών».

Ο Διονύσιος Σολωμός, ως έφηβος, είχε μεταβεί, με την προτροπή του κηδεμόνα του, κόντε Μεσσαλά, στην Ιταλία, όπου σπουδάζει ως το Σεπτέμβρη του 1815 στο γυμνάσιο της Κρεμόνας, κοντά στο δάσκαλό του Rossi. Μετά το Νοέμβρη του 1815 κι ως τον Αύγουστο του 1818 σπουδάζει νομικά στο πανεπιστήμιο της Παβίας από όπου παίρνει το πτυχίο του.

Το 1818, λοιπόν, παίρνει το δρόμο της επιστροφής για τη Ζάκυνθο. Εκεί αρχίζει να γράφει ποιήματα: και λιγοστά στα ιταλικά, μα και στην ελληνική γλώσσα και μάλιστα στη δημοτική. Τον καιρό αυτό, συναναστρέφεται με τον Αντ. Μάτεση, το Γ. Τερτσέτη, τον Π. Μερκάτη κ.α.. Καταλυτική στο έργο του ποιητή, όμως, στάθηκε δίχως άλλο η συνάντησή του με τον ιστορικό και μετέπειτα πολιτικό, Σπυρίδωνα Τρικούπη, στη Ζάκυνθο το 1822. Ο Τρικούπης τον παρακινεί να καλλιεργήσει την ελληνική γλώσσα και να δοθεί εξ ολοκλήρου σε αυτήν, ώστε να γίνει – χάριν του μεγάλου ταλέντου του – ο εθνικός της δημιουργός.

Πράγματι, έκτοτε ο Σολωμός γράφει στην Ελληνική γλώσσα και μάς δίνει αριστουργ-

γήματα. Αρχής γενομένης από τον «Ύμνο εις την Ελευθερία», που γράφεται το 1823 εμπνευσμένος από τα συνταρακτικά γεγονότα της ελληνικής εθνικοαπελευθερωτικής επανάστασης του 1821 και του οποίου οι πρώτες στροφές θα καθιερωθούν το 1865 (με μουσική επένδυση του Ν. Χαλικιόπουλου – Μάντζαρου) ως εθνικός ύμνος του ελεύθερου πια κράτους. Γράφει ακολούθως ένα «λυρικό ποίημα (ωδή) εις το θάνατο του λόρδου Μπάυρον» και το επίγραμμα για την «Καταστροφή των Ψαρών», ενώ τις γλωσσικές του απόψεις τις διατυπώνει στον πεζό «Διάλογο» (τέλη 1823 – αρχές 1825). Έπεται μια πρώτη προσπάθεια πάνω στη «Γυναίκα της Ζάκυθος» (πεζό/ μέσα 1826) και μεταξύ άλλων ποσόνων έργων ξεχωρίζει το «Εγκώμιο στο Foscolo» (17/9/1827), ενώ το Δεκέμβριο του 1828 ο Διονύσιος Σολωμός για προσωπικούς και οικογενειακούς λόγους φεύγει από τη Ζάκυνθο και εγκαθίσταται οριστικά στην Κέρκυρα.

Και θα συμπληρωθεί η αναφορά μας στο 1825, με κάποιες ναυτικές επιχειρήσεις των Ελλήνων. Ο μεν Μιαούλης προβάλλει απροειδοποίητα τον αιγυπτιακό στόλο στη Μεθώνη και φεύγει πριν τον καταδιώξουν (30/5), ο δε Σαχτούρης χτυπά στον Καφηρέα της Εύβοιας το τουρκικό ναυτικό και αιχμαλωτίζει 80 φορτηγά καράβια και, τέλος, στις 29/7, ο Κανάρης φτάνει ως την Αλεξάνδρεια, στο Δέλτα του Νείλου της Αιγύπτου, αλλά δεν καταφέρνει στο σκοπό του, που ήταν να πλήξει τον αιγυπτιακό στόλο στα αγκυροβόλια του και τους Γάλλους «φίλους και εκπαιδευτές» του.

Η Έξοδος του Μεσολογγίου (1826)

Το 1826 σημαδεύεται αναμφίβολα από την ηρωική «έξοδο» του Μεσολογγίου τον Απρίλιο της χρονιάς αυτής. Ας πάρουμε, όμως, τα πράγματα με τη σειρά. Την τελευταία βδομάδα του Φλεβάρη του νέου έτους ο γαμπρός του Ιμπραήμ, Χουσεΐν μπέης, επικεφαλής τουρκοαιγυπτιακού στόλου και στρατού, καταλαμβάνει το νησί Βασιλάδι (22/2), έπειτα από τριήμερη πολιορκία, και ο ίδιος ο Ιμπραήμ τις νησίδες Ντολμά και Πύρο του Μεσολογγίου (25 – 28/2/1826). Η κατάληψη των νησιών, που αποτελούσαν το προπύργιο του Μεσολογγίου, δίνει σημαντικά ατού στις τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις, οι οποίες, από τις 16/2 έχουν αρχίσει συστηματικό βομβαρδισμό εναντίον των πολιορκημένων.

Ο Φλεβάρης, όμως, του 1826 βρίσκει μιαν αντιπροσωπεία Μεσολογγιτών στο Ναύπλιο. Ζήτησε βοήθεια από την κυβέρνηση των Υδραίων κοτζαμπάσηδων. Πήγαν και στο Άργος, στην εκεί εθνοσυνέλευση. Από πα-

ντού υποσχέσεις μόνον, εωσού η κυβέρνηση δίνει στο μέλος της επιτροπής Σπυρομήλιο 200.000 γρόσια. Αυτός φεύγει βιαστικά για την Ύδρα, μήπως και ναυλώσει υδραϊκά καράβια να φέρουν στο Μεσολόγγι εφόδια. Το μόνο που πετυχαίνει, όμως, ήταν – καθώς λιγοστά ήταν, ολοφάνερα, τα «ψωμιά» των πολιορκημένων – να μισθώσει λιγοστά καράβια με πολεμικό υλικό και ένα φορτηγό με παξιμάδια. Τα εφόδια αυτά δεν επρόκειτο να φτάσουν ποτέ στο Μεσολόγγι, ο Ιμπραήμ είχε στενέψει πια τον πολιορκητικό κλοιό!

Τι είχε συμβεί έξω από το Μεσολόγγι όσο η αντιπροσωπεία «ζητιάνευε» βοήθεια από την ελληνική κυβέρνηση; Ενώ ο Ιμπραήμ, στις 3 Μάρτη 1826, ξαναστέλνει μάταια όρους συνθηκολόγησης και παράδοσης στους Μεσολογγίτες, ο Κιουταχίς δοκιμάζει ανεπιτυχώς να καταλάβει, στις 25 του ίδιου μήνα, τη νήσο Κλείσοβα απέναντι από το Μεσολόγγι, αφού τον αποκρούουν με γενναϊότητα ο Παν. Σωτηρόπουλος κι ο Κίτσος Τζαβέλας. Ο Κιουταχίς, σ' αυτήν την επιχει-

ρηση, τραυματίζεται και αντικαθίσταται από τον Χουσεΐν, που, όμως, όταν δοκιμάζει κι αυτός να πάρει την Κλείσοβα, σκοτώνεται πριν καν πατήσει στο νησί και 2500 κείτονται μαζί του νεκροί από τους άντρες του, αφήνοντας πολλά λάφυρα πίσω τους.

Η φοβερή πείνα, η έλλειψη εφοδίων, οι αποτυχημένες προσπάθειες του Μιαούλη να διασπάσει τον αποκλεισμό και η αδυναμία – λόγω διαφόρων διαφωνιών – των Στερεοελλαδιτών οπλαρχηγών να πλήξουν από τη στεριά τις πανίσχυρες τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις αναγκάζουν τους πολιορκημένους να επιχειρήσουν την ηρωική «έξοδο» από το Μεσολόγγι.

Είχε προηγηθεί η μοιραία για την «έξοδο» κίνηση του Μαυροκορδάτου να αντικαταστήσει τον Γ. Καραϊσκάκη με τον Κώστα Μπότσαρη στην Ντερβέκιστα, απ' όπου θα χτυπιόντουσαν πισώπλατα οι πολιορκητές. Τα μεσάνυχτα, λοιπόν, του Σαββάτου του Λαζάρου προς την Κυριακή των Βαΐων (10 προς 11/4/1826) κι ενώ η πόλη βομβαρδιζόταν

από ξηρά και θάλασσα από τους άντρες του Ιμπραήμ, οι εδώ κι ένα χρόνο υπερασπιστές της επιχειρούν έξοδο, βάσει σχεδίου που είχε καταστρωθεί το μεσημέρι της ίδιας ημέρας.

Το σχέδιο, που συντάχτηκε την ίδια ημέρα της «εξόδου» και προέβλεπε αποχώρηση όλου του πληθυσμού (μάχιμου & άμαχων) σε 3 σώματα με αρχηγούς τούς Ν. Μπότσαρη, Δημ. Μακρή, Ραζηκότσικα και τον Μήτρο Ντεληγιώργη, απέτυχε οικτρά και μόνον το 1/3 όσων δοκίμασαν να φύγουν σώθηκε, ενώ αξιοσημείωτη είναι, κατά τη διάρκεια της εξόδου, η ανατίναξη της μαρουταποθήκης από το Χρίστο Καψάλη, που συμπαρέσυρε σε ένδοξη αυτοθυσία πολλά γυναικόπαιδα κι άμαχους. Οι υπόλοιποι σκοτώθηκαν στις κατά μέτωπον μάχες την ώρα της επιχειρήσεως, είτε κατασφάχτηκαν όταν οι τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις εισβάλλουν στο ανυπεράσπιστο κι άδειο πια Μεσολόγγι, για να το κυριέψουν.

Η γενναϊότητα των υπερασπιστών του Μεσολογγίου, που επί ένα ολόκληρο χρόνο

(15/4/1825 – 10/4/1826) αμύνονταν και έφθειραν δυο πολυαριθμότερες αυτών και καλύτερα οργανωμένες και εφοδιασμένες μουσουλμανικές στρατιές, θεωρήθηκε στην Ευρώπη το πιο σπουδαίο ίσαμε τότε γεγονός του Αγώνα και το πέσιμο του ξακουστού φρουρίου ισοδυναμούσε με σημαντική νίκη εις βάρος του εχθρού, που είχε χάσει δυνάμεις, υλικό και αρκετό από το γόπτρό του, πολιορκώντας το. 9.000 υπερασπιστές και γυναικόπαιδα βρίσκονταν έως την τελευταία στιγμή στο Μεσολόγγι, χάθηκαν περί τις 4.000. Μονάχα 20 σπίτια κι αυτά σε κάκιστη κατάσταση είχαν απομείνει όρθια βρήκαν ο Ιμπραήμ κι ο Κιουταχής, όταν μπήκαν, την επαύριον της «εξόδου» στη μαρτυρική πόλη.

Μετά την πτώση, λοιπόν, του Μεσολογγίου, η Επανάσταση δέχεται καίριο πλήγμα, καθώς ο τουρκοαιγυπτιακός στρατός ήταν αποφασισμένος να καταπνίξει κάθε επαναστατική εστία. Διχόνοια μεταξύ της πολιτικής & στρατιωτικής ηγεσίας και αναρχία επικρατούσαν στο ελληνικό στρατόπεδο, ενώ δεν υπήρχαν και χρήματα στην κυβέρνηση, για το στρατιωτικό & ναυτικό εξοπλισμό.

Το 1826, λίγο μετά την ηρωική έξοδο στο Μεσολόγγι, συνέβη στην Κρήτη ένα γεγονός, που ενθάρρυνε το χριστιανικό πληθυσμό της μεγαλονήσου. Οι Τούρκοι του Ηρακλείου σχεδίαζαν να προβούν σε σφαγή των Χριστιανών, και πάλι στον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Μηνά, στις 18 Απριλίου, ημέρα του Πάσχα, την ώρα της Αναστάσιμης Θείας Λειτουργίας για να πιάσουν τους Χριστιανούς απροετοίμαστους. Για αντιπερισπασμό έβαλαν φωτιά σε διάφορα απομακρυσμένα σημεία της πόλης, ενώ οπλισμένα στίφη είχαν συγκεντρωθεί έξω από το ναό, περιμένοντας την ώρα της αναγνώσεως του Ευαγγελίου για να εισβάλουν και να αρχίσουν την σφαγή. Μόλις όμως άρχισε η ανάγνωση εμφανίσθηκε ένας ασπρομάλλης ηλικιωμένος ιππέας που έτρεχε γύρω από το ναό κραδαίνοντας το ξίφος του και κυνηγώντας τους επίδοξους σφαγείς οι οποίοι τράπηκαν πανικόβλητοι σε φυγή. Έτσι σώθηκαν οι πολύπαθοι Χριστιανοί του Ηρακλείου από τον φοβερό κίνδυνο. Οι Τούρκοι νόμισαν ότι ο καβαλάρης ήταν μουσουλμάνος πρόκριτος απεσταλμένος από τον Διοικητή της πόλης για να ματαιώσει την σφαγή. Όταν διαμαρτυρήθηκαν στον Διοικητή, αυτός τους διαβεβαίωσε ότι δεν γνώριζε τίποτε και μάλιστα διαπιστώθηκε ότι ο συγκεκριμένος πρόκριτος δεν είχε βγει καθόλου από το σπίτι του. Κατάλαβαν τότε οι Τούρκοι ότι επρόκειτο για θαύμα του Αγίου Μηνά, κοινοποίησαν το γεγονός στους Έλληνες και από τότε οι Μουσουλμάνοι ευλαβούνται πολύ τον Άγιο, προσφέροντας μάλιστα και δώρα στο ναό του. Το θαύμα αυτό του Αγίου Μηνά καθιερώθηκε να τιμάται στο Ηράκλειο την Τρίτη της Διακαινησίμου, οπότε και εκτίθεται σε προσκύνηση, κατά τον εσπερινό, λείψανο του Αγίου.

Ενώ, λοιπόν, ο Μεχμέτ Ρεσίτ Κιουταχής θα κινηθεί προς την ανατολική Ελλάδα κι ο Ιμπραήμ, γυρνώντας στην Πελοπόννησο, θα συνεχίζει το καταστροφικό του έργο εκεί, ξεκινώντας, το Μάη, από την Αχαΐα (Πάτρα, Καλαβρυτοχώρια) και φτάνοντας, το καλοκαίρι, στη Μάνη και στα χωριά της, οι φιλελληνικοί σύλλογοι της Ευρώπης μαζεύουν χρήματα, με

Η Έξοδος του Μεσολογγίου (Απρίλης 1826) τερματίζει την πολύχρονη πολιορκία του

τα οποία ο Μιαούλης θα προσπαθήσει να πληξεί το τουρκικό στόλο και, τελικά, τον ανάγκασε να ξανακλειστεί στον Ελλήσποντο. Την ίδια ώρα, ο Θεοδ. Κολοκοτρώνης, με κλεφτοπόλεμο, στην Πελοπόννησο φθείρει και περιορίζει, όσο μπορεί, τον Ιμπραήμ, που παύει πια να θεωρείται αήττητος.

Έτσι, αφού στις 30/5/1826 πεθαίνει αιφνιδίως ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο Κεχαγιάμπεης, σημαίνουν στέλεχος του στρατού του Ιμπραήμ, γνωρίζει σημαντική ήττα από τους Μαυρομιχαλαίους, όταν στις 22 του

Ιούνη της ίδιας χρονιάς επιτίθεται με πολυάριθμη στρατιωτική δύναμη εναντίον της οχυρωμένης τοποθεσίας του Αλμυρού Μάνης και την ίδια μέρα και τις επόμενες τα αιγυπτιακά στρατεύματα έχουν σοβαρές απώλειες προσπαθώντας να καταλάβουν Διρό, Αρεόπολη, Πύργο και Χαριά στη Μάνη.

Στη μάχη του Διρού, μάλιστα, στις 25 του Ιούνη, οι οπλισμένες με δρεπάνια Μανιάτισσες σταματούν το στρατό του Ιμπραήμ, που έκαναν αιφνιδιαστική απόβαση για να πλαγιοκοπήσουν τους οχυρωμένους, στα στενά

του Αρμυρού, Μανιάτες. Μετά από αυτό, ο Ιμπραήμ εγκατέλειψε κάθε σκέψη να πάρει τη Μάνη.

Στις 3 Ιούλη του 1826, ο στρατός του Κιουταχά φτάνει στα Πατήσια των Αθηνών και πολιορκεί την πόλη. Οι Έλληνες υπερασπιστές της έχουν αρχηγούς το Γ. Γκούρα και το Γ. Καραϊσκάκη, ανέρχονται στο 1/7 περίπου (1.500 έναντι 10.000) των Τούρκων πολιορκητών και διαθέτουν λιγοστά μέσα.

Δυο εβδομάδες μετά (16/7), ισχυρή μοίρα του τουρκοαιγυπτιακού στόλου με επικεφα-

λής τον Καπουδάν πασά επιτίθεται εναντίον του ελληνικού που ήταν αγκυροβολημένος στο Καρλόβασι της Σάμου. Οι ελληνικές δυνάμεις είχαν ναυάρχους τους Σαχτούρη, Γ. Ανδρούτσο, Αποστόλη, Κανάρη, Εμμ. Λαζάρου και δύναμη 33 πολεμικών πλοίων και 8 πυρπολικών. Το απόγευμα της ίδιας μέρας, με ευνοϊκό άνεμο, όλα έρχονται υπέρ των Ελλήνων, που με τον Κανάρη βυθίζουν μια τουρκική φρεγάτα. Μετά τη σύγκρουση, οι νικητές Έλληνες θα αποσυρθούν στην Ικάρια, ο δε εχθρικός στόλος κατέφυγε στη Μυτιλήνη.

Νωρίτερα, μετά τις επιτυχίες του Κολοκοτρώνη στην Πελοπόννησο, ο Τζαβέλας, ο Βέικος αλλά κι ο Γεώργιος Καραϊσκάκης κ.α., που τότε βρίσκονταν στο Ναύπλιο, του είχαν ζητήσει να τον συναντήσουν. Η συνάντηση Ρουμελιωτών και Κολοκοτρώνη φέρνει την πολυπόθητη εθνική ενότητα κατά του Ιμπραήμ, την οποία, όμως, «ναρκοθετούν» οι κοτζαμπάσπδες, με πρώτο τον Ζαΐμη.

Κάτω από τέτοιες συνθήκες, στις αρχές του Αυγούστου του 1826, ο Κιουταχής επιτίθεται στην Αθήνα, την οποία και κυριεύει στις 3 του μηνός, αναγκάζοντας τους υπερασπιστές της να συμπυκνούν στην Ακρόπολη.

Τρεις ημέρες αργότερα, ο Καραϊσκάκης, ο Φαβιέρος κι ο Κριεζώτης, αφού αποκρούουν σφοδρές τουρκικές επιθέσεις, περνούν στην αντεπίθεση και στη μάχη του Χαϊδαρίου στέφονται νικητές, μια κι οι εχθροί στην πεδιάδα της Αττικής, καταδιωκόμενοι από τους Έλληνες, εγκαταλείπουν πολλούς νεκρούς κι αρκετές ποσότητες από πολεμοφόδια.

Νέες ελληνοαιγυπτιακές συγκρούσεις σε πελοποννησιακό έδαφος (14, 27/8 & 28/8 σε Λακωνία και Μάνη) λήγουν υπέρ των ελληνικών στρατευμάτων, ενώ ο Αύγουστος του 1826 τελειώνει με τη μεγάλη νίκη του Μιαούλη κατά του τουρκοαιγυπτιακού ναυτικού στη Μυτιλήνη, το οποίο αναγκάζεται να βρει καταφύγιο στη Σμύρνη (30/8). Τις πρώτες ημέρες του Σεπτεμβρίου (3/9) έρχεται στο Ναύπλιο, το πρώτο ατμοκίνητο ελληνικό πλοίο «Καρτερία», του οποίου οι δαπάνες για τη ναυπήγηση βάραιναν εξ ολοκλήρου τον αγγλική καταγωγή φιλέλληνα κυβερνήτη του, Φρ. Α. Άστιγξ. Στις 1/10/1826 σκοτώνεται από εχθρικό βόλι ο Γ. Γκούρας, φρούραρχος της Ακρόπολης, άλλοτε πρωτοπαλίκαρο του Οδ. Ανδρούτσου, στη δολοφονία του οποίου φερόταν αναμειγμένος, ενώ ύστερα από λίγες ημέρες (11 -

12/10) ο Νικόλαος Κριεζώτης, κινούμενος απαραίτητος, κατόρθωσε από την κοίτη του Ιλισού να ανεβεί στην Ακρόπολη της Αθήνας και να ενισχύσει τη φρουρά, όσο την πίεζε ασφυκτικά ο Κιουταχής.

Μετά το θάνατο του Γκούρα, ο Γ. Καραϊσκάκης ανέλαβε την ηγεσία των ελληνικών δυνάμεων της Αθήνας και σκέφτηκε να κόψει τη συγκοινωνία του Κιουταχί με τη Θεσσαλία, αναγκάζοντάς τον να λύσει την πολιορκία. Έτσι, ο Κωλέττης, με εντολές του Καραϊσκάκη, αποβιβάζεται κοντά στην Ατλάντη της Φθιώτιδας, για να καταστρέψει τις σιταποθήκες του Κιουταχί. Κι ο ίδιος ο Καραϊσκάκης επιτίθεται στη Δόμβρωνα στον Ελικώνα, που την είχε οχυρώσει ο τουρκικός στρατός, για να μη δεχτεί επίθεση από τα νότια, αλλά και για να ασφαλίσει την επικοινωνία του με τη Θεσσαλία.

Ο Κιουταχής, στέλνοντας το Μουσταφάμπεπ έγκαιρα, ματαίωσε τα σχέδια του Κωλέττη, αλλά κι ο Καραϊσκάκης δεν τα κατάφερε. Παρ' όλα αυτά, ο Έλληνας οπλαρχηγός, που 'χε κοντά του και το γιο του Κολοκοτρώνη, Γενναίο, και το Νικηταρά, ανασυγκρότησε τις δυνάμεις του και, ξεκινώντας από την Ελευσίνα, διασχίζει και ξε-

σκώνει όλη τη Ρούμελη, ώσπου επιτίθεται, στις 23 και 24 του Νοέμβρη του 1826, κατά των Τουρκαλβανών του Μουσταφάμπεπ, στην Αράχοβα. Η ήττα για τις τουρκικές δυνάμεις ήταν ολοσχερής κι ανάμεσα στους πάμπολλους νεκρούς ήταν κι ο αρχηγός τους, ο Μουσταφάμπεπς.

Η σημαντικότερη αυτή νίκη, η οποία οφείλεται εν πολλοίς στη στρατηγική επιδεξιότητα του Καραϊσκάκη και στην αντρεία των παλικαριών του, που είχαν ελαχιστότατες απώλειες, έμοιαζε θεόσταλη, καθώς αναπτέρωνε το φρόνημα των Ελλήνων και δίνει το σύνθημα για βαθμιαία απελευθέρωση όλης της Στερεάς Ελλάδας, την οποία θα αποπειραθεί σε μεγάλο βαθμό ο ίδιος ο Καραϊσκάκης, ως το Γενάρη του 1827.

Στις 11 Νοεμβρίου του 1826, η Αίγινα γίνεται κυβερνητική έδρα των επαναστατών. Τα τέλη του ίδιου μήνα, όμως, αποβιβαζόμενος στο Τουρκολίμανο του Πειραιά, ο Φαβιέρος - επικεφαλής φιλελληνικού σώματος - μετά από σκληρή μάχη με το στρατό του Κιουταχί κι ένα τολμηρό στρατηγικό τέχνασμα κατορθώνει να εφοδιάσει με πολεμοφόδια τους υπερασπιστές της Ακρόπολης (29/11/1826).

Καραϊσκάκης και Ναβαρίνο (1827)

Το 1827 θα εισέλθει με ελληνικό στρατιωτικό σώμα, που είχε επικεφαλής τους Μακρυγιάννη, Ιω. Νοταρά και Δ. Καλλέργη, να έρχεται, στις 24 του Γενάρη, από τη Σαλαμίνα στην Καστέλα του Πειραιά. Το γενικό πρόσταγμα έχει ο Άγγλος στρατηγός Τ. Γκόρντον ή Γόρδων, ενώ από τη θάλασσα υποστηρίζονταν από την ατμοκίνητη κορβέτα του γενναίου Άστιγξ «Καρτερία», 3 βρίκια, 5 κανονιοφόρους και άλλα μικρότερα πλοία.

Στην Καστέλα επιτίθεται ο Μεχμέτ Ρεσίτ Κιουταχής - αφού απομάκρυνε το στόλο του Άστιγξ - κατά των Ελλήνων, αλλά γρήγορα αναγκάζεται να υποχωρήσει όχι δίχως απώλειες. Τέλη του Φλεβάρη (27/2/1827), ο Καραϊσκάκης γυρίζει τροπαιοφόρος στην Ελευσίνα και δικαιώνει σημαντικά όσα είχαν συμφωνήσει με τον Κολοκοτρώνη.

Δύο μήνες, όμως, περίπου αργότερα, οι Έλληνες θα έχουν μια πολύ σοβαρή απώλεια, κι ως προς το πρόσωπο που χάθηκε κι ως προς τη χρονική στιγμή που συνέβη: 1827. 22 Απριλίου. Φάληρο. Κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες, σε μια μικροσυμπλοκή που εξελίχθηκε σε μάχη με τα παρακείμενα τουρκικά στρατεύματα του Κιουταχί, τραυματίζεται σοβαρότατα ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, ενώ πλάι του πέφτουν ηρωικά μαχόμενοι Σουλιώτες και Κρητικοί συμπολεμιστές του. Όταν μετά από λίγες ώρες υποκύπτει στα τραύματά του, ο θάνατός του είναι βαρύτερη απώλεια για τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα κατά των Τούρκων, που είχε ξεκινήσει το 1821 και συνεχιζόταν εδώ και 6 χρόνια.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης εθεωρείτο, λόγω της προεπαναστατικής δράσης του στα

Άγραφα, από τους ικανότερους, ευφυέστερους και γενναιότερους οπλαρχηγούς της Επανάστασης, αν και τα πρώτα χρόνια δρούσε αθόρυβα πλην μεθοδικά. Αν και άρρωστος από φυματίωση, η οποία τον ανάγκασε να αποσυρθεί στην Ιθάκη από το 1823, αποδέχτηκε το διορισμό του σε αρχιστράτηγο της Στερεάς Ελλάδας το 1826 και αναδεικνύεται σε ηγετική στρατιωτική φυσιογνωμία έκτοτε ως το θάνατό του. Είχε προηγηθεί (Απρίλης 1826) η πτώση του Μεσολογγίου, που έφερνε σε δυσχερή θέση τους Έλληνες. Ο Καραϊσκάκης, ελευθερώνοντας - χάρη σε επιθέσεις του την πρώτη βδομάδα του Φλεβάρη του 1827 (5 & 6/2) προς τον Ομέρ πασά στο Δίστομο - ολόκληρη τη Στερεά (εκτός από Μεσολόγγι, Βόνιτσα, Ναύπακτο), έφτασε αρχές Μαρτίου (3/3) του 1827 στο Κερασίνη αποκρούει τις επιθέσεις του Κιουταχί σε μια από τις λαμπρότερες προσωπικές του επιτυχίες λίγο πριν τον ένδοξο θάνατό του. Τα μέσα του Απριλίου της ίδιας χρονιάς (13/4) επιτίθεται στους Τούρκους της μονής Αγίου Σπυριδώνος στον Πειραιά και σχεδίαζε να επιτεθεί στην Αθήνα, δείχνοντας σ' εχθρούς και «φίλους» πως οι Έλληνες είναι ακόμα όρθιοι.

Το χρονικό, όμως, σημείο (Απρίλης του 1827) ήταν καθοριστικό, επειδή η ανάμειξη των ξένων στην Επανάσταση γίνεται τους τελευταίους μήνες παντελώς αποκάλυπτη. Γι' αυτό, βέβαια, ευθύνεται κι η ίδια η ελληνική πλευρά, αφού - από το Μάρτη του 1827 - η 3η εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας διορίζει τον Άγγλο στρατηγό Τσορτς αρχιστράτηγο και το λόρδο Κόχραν ναύαρχο των επαναστατικών ελληνικών δυνάμεων.

Οι Τσορτς και Κόχραν απορρίπτουν το επι-

χειρησιακό σχέδιο του Καραϊσκάκη και η όλη επιχείρηση - εκτός από το θάνατο του Έλληνα στρατηγού - έφερε με τις όλως αψυχολόγητες κινήσεις τους την καταστροφή στο Φάληρο, που ήταν η τελευταία μεγάλη ήττα για τους Έλληνες πριν την ανεξαρτησία, εξαιτίας της απώλειας πολλών σημαντικών Ελλήνων οπλαρχηγών - υπερασπιστών της Αθήνας, Ι. Νοταρά, Γ. Τζαβέλα, Λ. Βέικου, Γ. Δράκου, Σ. Ζαχαρίτσα, Αθ. Τούσα, Δημ. Κουρμούλη, Φωτομάρα, συν/χη Χαρ. Ιγγλέσι κ.α. (23 - 26/4/1827) και γιατί έφερε και τη Ρούμελη ξανά στα χέρια του Κιουταχί.

Για το θάνατο του 47ετούς Καραϊσκάκη ο Κασομούλης -απηχώντας τη συναισθηματική φόρτιση και των συμπολεμιστών του - γράφει: «...Πικροτέραν στιγμήν και φαρμακωτέραν εις καμμίαν περίστασιν δεν είχα δοκιμάσει...». Τον λόγο που οι Έλληνες θρηνούν την απώλεια του Καραϊσκάκη εξηγεί ο Γενναίος (Ιωάννης) Κολοκοτρώνης, γιος του Θεοδώρου, στρατιωτικός και μετέπειτα (1862) πρωθυπουργός. Ο Καραϊσκάκης «...όχι μόνον ήτο ανδρείος αλλά ήτον και δραστήριος, μεταδοτικός, είχε πειθώ και τρόπους όπου όχι μόνον με το παράδειγμα του εαυτού του έκαμνε τους Έλληνες να γίνονται θαρραλέοι, που πολλάκις ολίγοι προς πολλούς έκαμναν νίκας...». Την παλικαριά του Καραϊσκάκη θαύμασε κι ο Κιουταχής, που «...ελυπήθη πολλά διά τον θάνατόν του...» (Σπ. Τρικούπης).

Δεν πρέπει να αγνοηθεί, όμως, το γεγονός πως η ήττα στο Φάληρο, τα τέλη του Απριλίου του 1827, βάρυνε και στην έκβαση της πολιορκίας των Ακρόπολης των Αθηνών. Συγκεκριμένα, στις 24 Μαΐου 1827, μετά από πολύμηνη πολιορκία (Αύγουστος 1826 -

Μάης 1827) από τον Κιουταχί, οι πολιορκούμενοι Έλληνες, μετά κι από την αναχώρηση των Γ. Κολοκοτρώνη και Νικηταρά για Σαλαμίνα, συνθηκολογούν με τον Τούρκο στρατηλάτη και παραδίδονται, ενώ ο Γάλλος ναύαρχος Δεριγνί ανέλαβε ρόλο εγγυητή για την πιστή τήρηση των συμφωνηθέντων.

Ο Θ. Κολοκοτρώνης διατάσσει επιστροφή σε διάφορα μέρη της Πελοποννήσου (Μιστράς, Μεσσηνία, Λεοντάρι, Αρκαδία, Καρύταινα, Φανάρι), με σκοπό να εμψυχώσει τους Έλληνες για νέα δράση και να μην επιτρέψει την επικοινωνία του Ιμπραήμ μεταξύ Τρίπολης και μεσσηνιακών φρουρών στις αρχές του Ιούνη (5/6/1827). Προς τα τέλη, όμως, του ίδιου μήνα, επίθεση του Αιγυπτίου ηγέτη στη μονή Μ. Σπηλαίου στα Καλάβρυτα στέφεται από αποτυχία, αναγκάζοντάς τον ν' αποσυρθεί στην Τριπολιτσά (24/6/1827).

Στις 6 Ιουλίου, όμως, 1827, στο Λονδίνο, με πρωτοβουλία του Άγγλου πρωθυπουργού Γεωργίου Κάνιγκ, του Τσάρου της Ρωσίας, Νικολάου του Ιου, αλλά και της γαλλικής κυβερνήσεως, υπογράφεται από τον υπουργό εξωτερικών της Αγγλίας κόμη του Dudley (John William Ward), και τους Ζυλ Πολινιάκ, Χριστόφορο Λίβεν, Γάλλο και Ρώσο διπλωμάτη αντίστοιχα, η «Ιουλιανή Συνθήκη (Σύμβαση)», με την οποία οι Τρεις Μεγάλες Δυνάμεις (Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία) επιχειρούσαν περισσότερο ενεργό ανάμειξη υπέρ των Ελλήνων φαινομενικά και για την οποία θα ιδούμε περισσότερα στη συνέχεια.

Η πρωτοβουλία των Δυνάμεων στηριζόταν στην ανάγκη να δοθεί τέλος στην αναρχία και την αταξία στο Αιγαίο και επικαλούνται την αίτηση προστασίας που είχαν κάνει οι Έλληνες προς την Αγγλία και

Μυστήριο καλύπτει τις πραγματικές συνθήκες του θανάτου του Γ. Καραϊσκάκη στο Φάληρο (Απρίλης 1827)

τη Γαλλία και άλλους ανθρωπιστικούς λόγους. Η όλη συνθήκη θεωρείται «κύημα» διπλωματικών ενεργειών, παρασκηνιακών και φανερών, του αρχικά υπουργού εξωτερικών και μετέπειτα (από τον Απρίλη του 1827) πρωθυπουργού της Αγγλίας, Γεωργίου Κάννιγκ.

Ο Ιμπραήμ, όμως, δεν ήθελε να συμμορφωθεί με τη «συνδιαλλαγή» μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων, που προτείνουν στις 6/7/1827 οι Δυνάμεις και ακολουθεί η ναυμαχία στο Ναβαρίνο, προκειμένου να πειστεί.

Ας δούμε, όμως, πώς φτάσαμε στο Ναβαρίνο! Λίγο μετά από την «Ιουλιανή Σύμβαση» του Λονδίνου, όμως, ο θάνατος του «πρωτεργάτη» της και Άγγλου πρωθυπουργού, Γεωργίου Κάννιγκ (ανέλαβε πρωθυπουργός 10 Απρίλη και πέθανε στις 8 Αυγούστου του 1827, δηλαδή η θητεία του κράτησε λιγότερο από 4 μήνες!), έχει αντίκτυπο και στην αγγλική πολιτική και στην Ελληνική Επανάσταση, ενώ τα τέλη Αυγούστου του 1827, ο Κολοκοτρώνης και οι δυνάμεις του, μετά από πολυμέτωπο πολιτικό και ψυχολογικό αγώνα νικούν στην Καυκαρία τον Ντελή Αχμέτ της Πάτρας, που είναι επικεφαλής μέρους των στρατευμάτων του Ιμπραήμ. Τον επόμενο μήνα, ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης θα βρεθεί στη Μεσσηνία, για να παρακολουθεί κατά πόδας τις απεγνωσμένες προσπάθειες του Κεχαγιάμπεκ να λυγίσει το φρόνημα των Ελλήνων με φοβέρες και απατηλές υποσχέσεις εξ ονόματος του Ιμπραήμ καταρχάς και επιδό-

θηκε, όταν είδε πως ήταν μάταιο ό,τι έκανε νωρίτερα, σε καταστροφές των αγροτικών περιουσιών της Μεσσηνίας.

Ο Κολοκοτρώνης, βλέποντας πως ο Ιμπραήμ και ο Κεχαγιάμπεκ δεν νοιάζονται να πολεμήσουν, αλλά θέλουν να καταστρέψουν την ελληνική ιδιοκτησία, έσπευσε να έρθει σε επικοινωνία με τους στόλους των Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλία, Ρωσία, Γαλλία) και να τους περιγράψει την κατάσταση. Απώτερος του σκοπός ήταν να υλοποιήσουν όσα προέβλεπε υπέρ των Ελλήνων το πρωτόκολλο του Λονδίνου της 6ης Ιουλίου 1827, που είχαν οι Ευρωπαίοι προσυπογράψει, ενώ κι η Ρωσία, μετά την εκλογή του Καποδίστρια ως κυβερνήτη (Τροιζήνα, 1827, 3η εθνοσυνέλευση), έκλινε περισσότερο από ποτέ προηγουμένως προς την Ελλάδα.

Και ενώ ο Ιμπραήμ ρήμαζε το Μοριά, οι Ευρωπαίοι ναύαρχοι Κόδριγκτον (Αγγλία), Χέυδεν (Ρωσία), Δεριγνί (Γαλλία), αφού έλαβαν τα μηνύματα του Κολοκοτρώνη, είχαν επιδιώξει δύο συναντήσεις μαζί του. Στην πρώτη, τον είδε μόνος του ο Δεριγνί και στη δεύτερη, 25/9/1827, Δεριγνί και Κόδριγκτον, μια και ο ρωσικός στόλος δεν είχε φτάσει ακόμα. Στις συναντήσεις αυτές, τονίστηκε ότι οι Ευρωπαίοι θα επιβάλλουν, ακόμα και με πόλεμο, την ανακωχή.

Ο Ιμπραήμ, όμως, τους αφήρησε και έβαλε στόχο να καθαρίσει το Μοριά από τις δυνάμεις του Κολοκοτρώνη και να κυριέψει την Ύδρα. Και ενώ σχεδίαζε επίθεση και κατά

του Ναυπλίου, έλαβε γράμμα (αρχές Οκτώβρη ' 27) από τους ναυάρχους ότι με την ενάντια στην ανακωχή και έξω από το διεθνές δίκαιο και τις συνυπογραμμένες συνθήκες μεταξύ Τούρκων και Δυνάμεων στάση του (καταστροφή Πελοποννήσου, σχέδια κατά Μάνης) «τορπιλίζει» τα πλεονεκτήματα της Τουρκίας από τη συνθήκη του Ιουλίου του ίδιου χρόνου και γι' αυτό θα 'πρεπε να συμμορφωθεί.

Ενώ, λοιπόν, είχαν πάψει για λίγες μόνο μέρες οι επιχειρήσεις του Ιμπραήμ στο Μοριά, συνέβη ένα ναυτικό «επεισόδιο» εις βάρος τούρκικων πλοίων στα Σάλωνα, που ώθησε τον Ιμπραήμ να σχεδιάζει να ξαναρχίσει την καταστροφική του δράση σε Μεσσηνία, Αρκαδία και Πάτρα. Ταυτόχρονα, ο Κιουταχής αναλάμβανε το συντονισμό των επιχειρήσεων στην Πελοπόννησο. Πριν, όμως, προλάβει να γίνει κάτι, οι ενωμένες ευρωπαϊκές ναυτικές δυνάμεις, αν και αριθμητικά υστερούσαν, κατανικούν, στο Ναβαρίνο της Πύλου, στις 8 ή 20/10/1827, τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο. Η σύρραξη προήλθε, κατά το Δεριγνί, από έναν «ατυχή πυροβολισμό από την πλευρά των Τούρκων» και κατέληξε σε μια από τις σημαντικότερες ναυμαχίες της ελληνικής και της ευρωπαϊκής ιστορίας σε ό,τι αφορά τα πολιτικά γεγονότα που επακολούθησαν, αλλά και τις μεγαλύτερες καταστροφές που γνώρισε ποτέ το τουρκικό ναυτικό.

Και φτάνουμε στη ναυμαχία του Ναβαρί-

νου. Ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος αποτελούνταν από 89 σκάφη με 2.240 πυροβόλα, ο δε συμμαχικός υπό τους Κόδριγκτον, Δεριγνί και Χέυδεν δεν διέθετε πάνω από 27 πλοία – 12 αγγλικά, 8 ρωσικά και 7 γαλλικά – με 1.324 πυροβόλα.

Σε κάποια στιγμή ένα τουρκικό πυρπολικό φθάνει πολύ κοντά στο πολεμικό πλοίο «Ντάρτμουθ» και ο κυβερνήτης του Φελλόους στέλνει μια λέμβο με λίγους άνδρες και επικεφαλής τον Υποπλοίαρχο Φίτορσντ για να αναγκάσει το πυρπολικό να απομακρυνθεί. Εκείνοι, όμως, αφού προσπάθησαν να πείσουν τους Άγγλους να μην πλησιάσουν, πυροβολούν, σκοτώνουν τον υποπλοίαρχο και μερικούς ακόμη άνδρες και ανάβουν το πυρπολικό. Το «Ντάρτμουθ» ανταποδίδει το πυρ. Η γαλλική ναυαρχίδα «Σειρήν» χτυπιέται από την αιγυπτιακή φρεγάτα «Εσμίνα». Αμέσως ο Γάλλος αντιναύαρχος Δεριγνί διατάζει σφοδρό κανονιοβολισμό κατά της εχθρικής φρεγάτας και σε ελάχιστα λεπτά το πυρ γενικεύεται.

Ο Άγγλος ναύαρχος Κόδριγκτον στέλνει τον Έλληνα πλοηγό Πέτρο Μικέλη με λίγους άνδρες στον Αιγύπτιο διοικητή Μουχαρέμπεκ και του διαμνύει ότι σκοπός των συμμάχων δεν είναι να κτυπήσουν τους Τουρκοαιγυπτίους, αλλά να τους αναγκάσουν να φύγουν από το Ναβαρίνο και να επιστρέψουν στις βάσεις τους, στα Δαρδανέλλια και στην Αλεξάνδρεια. Οι Αιγύπτιοι σκοτώνουν τον Έλληνα απεσταλμένο

του Κόδριγκτον και σε λίγα λεπτά η γαλλική ναυαρχίδα «Ασία» βυθίζεται την αιγυπτιακή ναυαρχίδα. Από αυτή τη στιγμή η μάχη γενι- κεύεται και ξεφεύγει από κάθε σχεδιασμό και έλεγχο. Λίγο αργότερα πλησιάζει ο ρωσικός στόλος με επικεφαλής τη ναυαρχίδα «Αζόφ», οπότε το πθικό των συμμάχων αναπερώνεται και ο κανονιοβολισμός γίνεται ακόμη πιο έντονος και πεισματώδης.

Γύρω στις 6 μ.μ. της 8/20 Οκτωβρίου 1827 τα πάντα είχαν τελειώσει. Η ναυμαχία είχε κρατήσει τέσσερις ώρες και το αποτέλεσμα της έδειξε την υπεροχή των ευρωπαϊκών στόλων. Από τα 89 πλοία του τουρκοαιγυπτιακού στόλου τα 60 είχαν εντελώς καταστραφεί και βυθισθεί, ενώ τα υπόλοιπα είχαν ριχτεί στα αβαθή του κόλπου με σημαντικές ζημιές, ενώ οι ανθρώπινες απώλειες ανήλθαν σε 6.000 νεκρούς περίπου και 4.000 τραυματίες. Οι σύμμαχοι δεν έχασαν κανένα πλοίο, ενώ σε ανθρώπινες απώλειες είχαν 174 νεκρούς και 475 τραυματίες.

Πέραν των άλλων, όμως, το Ναβαρίνο έδωσε την ευκαιρία στο γαλλικό Τύπο να ξεφανερώσει τη μισελληνική πολιτική των κυβερνήσεων της χώρας του λίγο πριν τις βουλευτικές εκλογές του Νοέμβρη του 1827, ενώ η Αυστρία αντιμετώπιζε με οδύνη και αγανάκτηση την ήττα του τουρκοαιγυπτια-

κού στόλου («Τρομακτική καταστροφή» κατά το Μέττερνιχ!), την ίδια ώρα που ο Τσάρος της Ρωσίας έτριβε τα χέρια του από χαρά επειδή η νικηφόρα ναυμαχία «βόλευε» τα συμφέροντα της χώρας του και διευκόλυνε όσους ήθελαν ένοπλη λύση των ρωσοτουρκικών διαφορών!

Ο Γάλλος, όμως, υπουργός Ναυτικών Σαβρόλ δεν ήταν καθόλου φιλέλληνας. Μετά το Ναβαρίνο διαμνύει στο ναύαρχό του Δεριγιόνι, ότι η Γαλλία, αν και δεν ήθελε τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, την επέσπευσε. Χαρακτήριζε μάλιστα τους Έλληνες πειρατές και τα πάρε – δώσε μαζί τους δεν θα φέρουν κάτι σπουδαίο για τη Γαλλία.

Ο Pierre-Antoine Lebrun ήταν Γάλλος φιλέλληνας ποιητής, συγγραφέας και πολιτικός, (γενν. 1785 – πέθανε 1873). ήλθε στην Ελλάδα πριν από την Ελληνική Επανάσταση, το 1820 με το πλοίο «Θεμιστοκλής». Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του, άκουσε για πρώτη φορά τον Θούριο του Ρήγα Φεραίου. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ελλάδα, καταγράφει τις εντυπώσεις του και τις εμπειρίες του. Με το υλικό αυτό ετοιμάζει ένα από σημαντικότερα του έργα, το οποίο εκδίδεται το 1828 στο Παρίσι. Πρόκειται για ένα μεγάλο ποίημα με τίτλο «Le voyage de Grèce» (Το ταξίδι της Ελλάδας). Ο Lebrun

παρουσιάζει στον πρόλογό του, που συντάξε στο τέλος της Επανάστασης, όσα βίωσε και είδε, ενώ αναφέρεται με λεπτομέρειες και στη Ναυμαχία στο Ναβαρίνο.

Ο ίδιος ο Τσάρος Νικόλαος έσπευσε με επιστολή του να συγχαρεί θερμά για τη μεγάλη νίκη στο Ναβαρίνο τον ναύαρχο Κόδριγκτον, η οποία, μεταξύ άλλων, είναι φανέρωμα του ζήλου των Μεγάλων Δυνάμεων όταν θέλουν να πετύχουν κάτι. Επιπλέον, στο ξεκίνημα της επιστολής του θεωρεί ότι η πολιτισμένη Ευρώπη θα χρωστά για τη νίκη στους ναύαρχους των συμμαχικών στόλων μεγάλη ευγνωμοσύνη.

Από τα υπόλοιπα μέτωπα του Αγώνα, αξίζει να σταθούμε στο ότι, όταν το καλοκαίρι του 1827, στο Λονδίνο, οι Δυνάμεις αποφάσισαν να συμπεριλάβουν στο δημιουργούμενο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος όσες περιοχές είχαν ήδη απελευθερωθεί, οι Κρητικοί παίρνουν νέο θάρρος να συνεχίσουν τον αγώνα τους στο μαρτυρικό νησί. Το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου, εξάλλου, άρχισαν να καταφθάνουν στην Γραμπούσα ένοπλοι Κρητικοί πρόσφυγες, που μέχρι τότε ήταν διασκορπισμένοι έξω από το νησί, και άλλοι από άλλα μέρη με υδράϊκα πλοία των Α. Μιαούλη, Α. Κριεζή, Γ. Σακίνη και Λ. Παναγιώτα και με το σπετσιώτικο μπρίκι «Ηρα-

κλής» των Χατζηναργύρου και Ν. Παρασκευά (28/10/1827). Έτσι, με έξωθεν ενισχύσεις, δόθηκε βάρος στις ανατολικές επαρχίες του νησιού και μολονότι οι επαναστάτες έδειχναν ότι θα υπερίσχυαν στα ανατολικά χωριά της επαρχίας Πεδιάδας Ηρακλείου (Μάλια, Σταλίδα, Κράσι, Μοχός), δέχτηκαν μια επίθεση τουρκική (9/12/1827), που τους έτρεψε σε άτακτη υποχώρηση και έκανε πασιδηλο το ότι η έλλειψη ενός ικανού ηγέτη της Επανάστασης παρέμενε δυσσεπίλυτο πρόβλημα. Και μάλιστα, το ιδανικό θα ήταν ο γενικός αρχηγός να προερχόταν από την υπόλοιπη Ελλάδα, λόγω των αντιζηλιών, που γεννιόντουσαν, ανέκαθεν, στους ντόπιους οπλαρχηγούς!

Το τελευταίο τρίμηνο του 1827, οργανώνονται εκστρατευτικές επιχειρήσεις και για απελευθέρωση της Χίου (17/10 – Φαβιέρρος), της δυτικής κι ανατολικής Στερεάς Ελλάδας. Η χρονιά, όμως, κλείνει με μία ακόμη μικρότερη ναυτική επιτυχία: Ο Άστιγξ, στις 15/12/1827, καταλαμβάνει το Βασιλάδι Μεσολογγίου, εξουδετερώνοντας την εκεί τουρκική φρουρά.

Μια βδομάδα αργότερα (22 Δεκέμβρη 1827), ο Ιμπραήμ αφήνει την Πελοπόννησο προσωρινά και ξαναπλέει προς Αλεξάνδρεια.

Καποδίστριας και Νταλιάνης (1828)

Το 1828 αρχίζει με την άφιξη του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας, Ιωάννη Καποδίστρια, στις 6 Ιανουαρίου, στο Ναύπλιο, όταν το Αγγλικό δίκροτο «Warspite», που τον μετέφερε, έφτασε εκεί, γιατί η θαλασσοταραχή δεν το άφησε να πλεύσει κατευθείαν στην Αίγινα, που ήταν η έδρα της προσωρινής ελληνικής κυβέρνησης. Τι βρήκε στην Ελλάδα; Χάος!

«Στη στεριά – γράφει ο Τ. Βουρνάς – επικρατούσε το δίκαιο της αρπακτικότητας του τοπάρχη κοτζαμπάση και στη θάλασσα η πειρατεία. Ο Μοριάς ήταν ρημαδιό. Κάθε μεγαλοκαπετάνιος που κρατούσε ένα κάστρο (Μονεμβασιά ο Πετρόμπεης, Ακροκόρινθο ο Κίτσος Τζαβέλλας, Παλαμήδι ο Γρίβας και ο Στράτος) τυραννούσε σαν κατακτητής το γυμνό και άστεγο πληθυσμό... Παραγωγή δεν υπήρχε, ούτε χέρια να επιδοθούν στην καλλιέργεια της γης λόγω της ανασφάλειας. Ο πληθυσμός είχε καταφύγει στα βουνά και τις σπηλιές. Είκοσι πέντε χιλιάδες μαχητές περιπλανώνταν χωρίς καμιά μισθοδοσία ή ενίσχυση, ενώ οι μοναδικές δημόσιες πρόσοδοι (δεκάτη και τελωνειακές εισπράξεις του Αναπλιού) δε λειτουργούσαν. Κράτος, δηλαδή, και στην πιο υποτυπώδη του έννοια δεν υπήρχε».

Στο καλωσόρισμα του Κυβερνήτη, όμως, ο λόγιος Θεόφιλος Καΐρης αναφέρει: «Χαίρε και Σου Κυβερνήτη της Ελλάδος, διότι μετά τοσοούτον πολυχρόνιον αποδημίας, επιστρέφεις εις την κοινήν πατρίδα, την βλέπεις, την χαιρετάς όχι πλέον δούλην και στενάζουσαν υπό τον ζυγόν, αλλ' ελευθεράν, αλλά δεχομένην σε Κυβερνήτην, και περιμένουσαν να Σε ίδη να οδηγήσης τα τέκνα της εις την

αληθινήν ευδαιμονίαν και εις την αληθινήν δόξαν. Ζήθι! Αλλ' έχων ιερόν έμβλημα «ο Θεός και η δικαιοσύνη κυβερνήσουσι την Ελλάδα». Ζήθι! Αλλά κυβερνών ούτως ώστε να αισθανθή η πατρίδα, να καταλάβωμεν και ημείς, να επαναλάβη η αδέκαστος ιστορία, να αντηχήσωσιν όλοι οι αιώνες, ότι ου Σου, ουδέ ο υιός σου, ουδέ ο οικείος σου, ουδέ ο φίλος σου, ουδέ πνεύμα φατρίας, αλλ' αληθώς αυτός ο νόμος του Θεού, αυτό το δίκαιον, αυτοί της Ελλάδος οι θεσμοί κυβερνώσι την Ελλάδα δια Σου.»

Ας ιδούμε, όμως, και πώς περιγράφει την κατάσταση στην Ελλάδα στις αρχές του 1828 μια Έκθεση του Α. Λόντου, Γραμματέα των Εσωτερικών και της Αστυνομίας, προς τον άρτι αφιχθέντα Κυβερνήτη. «Εις την Ελλάδα δεν υπάρχουν ούτε εμπόριον, ούτε τέχναι, ούτε βιομηχανία, ούτε γεωργία. Οι χωρικοί δεν σπείρουν πλέον, διότι δεν έχουνι πεποίθησιν ότι θέλουσι θερίσει και αν θερίσωσι δεν ελπίζουσι να φυλάξωσι τους καρπούς των από τον στρατιώτην. Ο έμπορος δεν είν' ασφαλής εις τας πόλεις. Τρέμει δ' από τον φόβον των πειρατών, οι οποίοι έχουνι ανοικτά τα όμματα και περιμένουσι τα πλοία εις την διάβασίν των να τα προσβάλλωσιν. Η δολοφονία καλύπτει την κλοπήν με την μυστικότητα. Ο τεχνίτης δεν είναι βέβαιος ότι θα πληρωθή δια την εργασίαν του. Το δικαίωμα του ισχυροτέρου είναι το μόνον, όπου υπάρχει πραγματικώς. Οι κοινωνικοί δεσμοί παρελύθησαν (...).»

Στις 11 Ιανουαρίου 1828, ως Κυβερνήτης της Ελλάδας, ο Ι. Καποδίστριας, με το «Warspite» ξανά, αποβιβάστηκε στην Αίγινα, ανακηρύσσοντάς την και σε πρωτεύουσα του

νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Το νησί γνώρισε τότε μια νέα, σύντομη όμως, περίοδο άνθησης. Κατασκευάστηκαν πολλά δημόσια κτίρια, ιδρύθηκαν Παρθεναγωγείο, Μουσείο, Εθνική Τράπεζα, Εθνικό Τυπογραφείο, Σχολή Ευελπίδων, Εθνική Βιβλιοθήκη, Νομισματοκοπείο. Εδώ κόπηκε και το πρώτο νεοελληνικό νόμισμα, ο φοίνικας, από το μυθικό πτηνό που αναγεννιέται από την τέφρα του. Επίσης, εγκαταστάθηκαν στο νησί αρκετοί σημαντικοί πνευματικοί άνθρωποι (Γ. Γεννάδιος, Α. Μουστοξύδης, Α. Γαζής κ.ά.) και αγωνιστές (Κανάρης, Τρικούπης, Μαυρομιχάλης). Ο πληθυσμός της Αίγινας άγγιξε τότε τις 100.000. Στις 3 Οκτωβρίου 1829, όμως, η πρωτεύουσα μεταφέρεται στο Ναύπλιο.

Όταν το Βουλευτικό κάλεσε τον Καποδίστρια, στα μέσα του Γενάρη του 1828, να ορκιστεί στο Σύνταγμα, εκείνος φέρεται ότι απάντησε: «Δεν είναι δυνατόν, αδελφοί, να ορκισθώ τον όρκον του συντάγματος, διότι δεν εμπορώ να σας υποσχεθώ να φυλάξω ό,τι δεν έχετε και ό,τι δεν με παραδίδετε. Αλλά σας υπόσχομαι να προσπαθήσω διά την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος όσον δύναμαι.»

Αφού του εμπιστεύτηκε, λοιπόν, η Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας για επτά χρόνια τις τύχες του ατιγέννητου ελληνικού κράτους, ο Ιωάννης Καποδίστριας – ως πρώτη του ενέργεια – πείθει το Βουλευτικό να αυτοδιαλυθεί.

Λίγο νωρίτερα, στις 18.01.1828, το Βουλευτικό είχε ψηφίσει ένα καινούριο κυβερνητικό σύστημα, την «Προσωρινή Διοίκηση της Επικρατείας». Το νέο αυτό σύστημα θύ-

μιζε λίγο προεδρική δημοκρατία, αλλά είχε ενισχυμένες προσωρινά τις εξουσίες του προέδρου, εξαιτίας των εκτάκτων συγκυριών. Ό,τι χρήζει ιδιαίτερης σημασίας και προσοχής είναι το ότι η νομοθετική εξουσία συγκεντρώθηκε στο πρόσωπο του Κυβερνήτη. Θα την ασκούσε μάλιστα συνεπικουρούμενος από το «Πανελλήνιον». Το «Πανελλήνιον» είναι ένα 27μελές γνωμοδοτικό όργανο περισσότερο παρά υπουργικό συμβούλιο, που χωρίζεται σε 3 επιμέρους τμήματα (Εσωτερικών, Πολέμου και Οικονομίας), στα οποία θα προεδρεύει από ένας πρόβουλος. Ο Γραμματέας της Επικρατείας (κάτι σαν πρωθυπουργός), θέση στην οποία ο πρώτος που διορίστηκε ήταν ο Σπυρίδων Τρικούπης (γενν. 1788 – πεθ. 1873, πολιτικός και ιστορικός από το Μεσολόγγι), θα προσυπογράφει μαζί με τον Κυβερνήτη τα ψηφίσματα και την αλληλογραφία.

Όταν διαλύθηκε από τον Καποδίστρια το Βουλευτικό, ο Κυβερνήτης υποσχέθηκε πως θα διεξήγε σύντομα εκλογές για την ανάδειξη νέας εθνικής συνέλευσης. Ταυτόχρονα, προσπάθησε να οργανώσει προσωρινή διοικητική μηχανή στα νησιά και την Πελοπόννησο, αφού στη Στερεά Ελλάδα, εφόσον συνεχιζόταν ο πόλεμος, δεν ήταν δυνατόν να γίνει το ίδιο. Αρχές Φεβρουαρίου (9/2/1828), μάλιστα, ο Ιμπραήμ καταστρέφει συθέμελα την Τρίπολη και περιορίζεται στο τρίγωνο Μεθώνης – Κορώνης – Νεοκάστρου στη Μεσσηνία.

Αφού προβαίνει στη διοικητική διαίρεση της «Επικρατείας», δημιουργεί, λοιπόν, με ψηφίσματα τον Απρίλιο του 1828, το θεσμό των επιτρόπων (όπως, περίπου, οι σημερινό

Ο Ιωάννης Καποδίστριας εκλέγεται από την 3η εθνοσυνέλευση της Τροιζίνας (1827) πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας με 7χρονη θητεία!

νομάρχες) ως ανωτέρων τοπικών κυβερνητικών οργάνων, στους οποίους και ανέθεσε να φροντίζουν την προστασία των πολιτών από τις αυθαιρείς των διοικητικών οργάνων και για την ασφάλειά τους. Στις κοινότητες, ίσως για να προχωρούσε ομαλά αργότερα σε αλλαγές στην επαρχιακή διοίκηση, διατήρησε τους δημογέροντες, αλλά καθιέρωσε όριο ηλικίας για τους μεν αιρετούς άρχοντες, των οποίων ενίσχυσε τις εξουσίες, το 35ο έτος, για δε τους εκλογείς το 25ο, αλλά μόνο για τους άντρες, γιατί τότε για νομική κατοχύρωση του δικαιώματος «εκλέγειν και εκλέγεσθαι» και στις γυναίκες δεν επρόκειτο να γίνει λόγος. Οι εκλογές, παρά την αρχική αντίθεση του Κυβερνήτη, για την εθνοσυνέλευση διεξήχθησαν όχι υπό την εποπτεία των κρατικών οργάνων, αλλά από τους ίδιους τους εκπροσώπους του λαού (δημογέροντες και «εκλογείς», οι οποίοι είναι κάτι σαν τους εκλέκτορες των τωρινών εκλογών των Η.Π.Α. και εκλέγονται από τους άνω των 25 ετών άρρενες).

Με γενικές, ειδικές και απόρρητες οδηγίες διευκολύνει ο Καποδίστριας τις Αρχές στο δύσκολο έργο τους. Οι επισκέψεις του σε πολλές περιοχές, για να δει από κοντά τα προβλήματα και τις ανάγκες τους, οδήγησε τη μόλις πρωτοσχηματιζόμενη τότε αντιπολίτευση να τον κατηγορήσει ότι με προεκλογικές περιοδείες δελεάζει τους ψηφοφόρους ενόψει των εκλογών για την 4η εθνοσυνέλευση.

Ο Σπυρίδων Τρικούπης παραιτείται από γραμματεύς της Επικρατείας στις 30/12/1828, γιατί αρνήθηκε να προσυπογράψει το νέο εκλογικό νόμο, περνά στην αντικαποδιστριακή αντιπολίτευση και στη θέση του, μαζί με κάποιους διορισμούς φιλοκαποδιστριακών ως μελών στο «Πανελλήνιο», τοποθετείται ο Νικόλαος Σπηλιάδης στις 5 Φεβρουαρίου του 1829, ενώ ως ημέρα συγκλήσεως της 4ης εθνικής συνελεύσεως ορίστηκε καταρχάς η 15/5/1829 και τόπος αυτής το Ναύπλιο, αλλά γρήγορα ο Καποδίστριας τη μετέθεσε για τις 25 Ιουνίου 1829 και τον τόπο συγκλήσεώς της στο Άργος. Εκεί, σε πανηγυρικό τόνο οι εργασίες της άρχισαν τελικά στις 11 Ιουλίου ολοκληρώθηκαν στις 6/8/1829 και ο Κυβερνήτης έλαβε «ψήφο εμπιστοσύνης» για ό,τι είχε κάνει έως τότε και του ζητήθηκε και εφεξής, παρά κάποια αντιπολιτευτικά «πυρά», να βοηθήσει το έθνος με «τας υψηλάς πρακτικές και θεωρητικές γνώσεις του».

Αρχές 19ου αιώνα, ο αριθμός των ελληνικών πλοίων που επιδίδονται σε πειρατικές επιδρομές αυξάνεται σταθερά εξαιτίας της δυσμενούς τροπής που παίρνει ο Αγώνας. Στις αρχές του 1828 ήταν περί τα 1.500 πλοία και 50.000 ναύτες που ασχολούνται συστηματικά με την πειρατεία και λυμαίνονται το Αιγαίο. Από τον Ελλήσποντο ως τη Ρόδο και τα ανατολικά παράλια της Πελοποννήσου οι πειρατές προκαλούν με τη δράση τους πάμπολλα προβλήματα. Αυτός που, τελικά, κατόρθωσε να ελέγξει την κατάσταση, ήταν ο Καποδίστριας όταν ήρθε ως Κυβερνήτης στην Ελλάδα. Η καταστολή της πειρατείας υπήρξε άμεση και εντυπωσιακή.

Η πειρατεία εκριζώθηκε με τη σύσταση δύο ελληνικών μοιρών υπό τον Ανδρέα Μιαούλη και τον Κωνσταντίνο Κανάρη.

Ενώ, όμως, ο Τσάρος Νικόλαος ο 1ος κηρύσσει, χωρίς την αγγλογαλλική συγκατάθεση, το β' δεκαπενθήμερο του Απρίλη 1828 τον εδώ και καιρό αναμενόμενο υπέρ της ελληνοτουρκικής κατάπαυσης των εχθροπραξιών ρωσοτουρκικό πόλεμο, ο Καποδίστριας εκδηλώνει τα ρωσόφιλα αισθήματά του και τριβεί από τη χαρά τα χέρια του, όταν καταφθάνει τσαρικό δάνειο 2.000.000 φράγκων με τόκο δήθεν 3% και η τσαρίνα του χαρίζει 200.000 ρούβλια.

Κατά τα λοιπά, όλος ο Μάης αναλύεται σε πολεμικές επιχειρήσεις δίχως θετικά αποτελέσματα, παρά τις ηρωικές θυσίες (θάνατος Χατζημιάλη Νταλιάνη & Κυριακούλη Αργυροκαστρίτη στο Φραγκοκάστελλο Σφακίων), για τους Έλληνες. Σοβαρή απώλεια ήταν κι ο θάνατος του Φραγκίσκου Άμπνεϊ Άστιγξ, που υπέκυψε στα τραύματά του στη Ζάκυνθο, ενώ είχε λαβωθεί σε ναυτική επιχείρηση στο Αιτωλικό (20/5/1828), την οποία υποστήριζε χερσαία και ο Τσορτζ. Προσωρινός στόλαρχος διορίστηκε ο Κορσικανός Πισάνο, αλλά, επειδή ήταν τελείως ανίδεος, ο Καποδίστριας έβαλε τον Υδραίό Κριεζή. Μάλιστα, τον ίδιο περίπου καιρό, ο Κυβερνήτης διόρισε τον αδελφό του, Αυγουστίνο, στρατηγό, κάτι που προξένησε πολλά σχόλια!

Για να διώξουν τις αιγυπτιακές δυνάμεις και τον Ιμπραήμ από την Πελοπόννησο, οι Αγγλογάλλοι αποφασίζουν στις αρχές του Ιουλίου του 1828 να στείλουν δικό τους στρατό. Ενώ ο Αλέξανδρος Υψηλάντης πεθαίνει σε φυλακή της Βιέννης στις 20/7/1828, μια βδομάδα μετά, ο βασιλιάς της Γαλλίας Κάρολος θ' αποστέλλει, αρχής γενομένης το μήνα αυτό, στην κυβέρνηση Καποδίστρια κάθε μήνα 500.000 φράγκα και ο Βρετανός ναύαρχος – νικητής του Ναβαρίνου Κόδριγκτον υποχρεώνει το Μωχάμετ Άλυ της Αιγύπτου (συνθήκη Αλεξάνδρειας, 27/7 ή 9/8/1828) να ανακαλέσει το γιο του Ιμπραήμ από την Πελοπόννησο και να απελευθερώσει όσους Έλληνες αιχμαλώτους είχε στην Αίγυπτο.

Προς τούτο, τέλη Αυγούστου – παρότι οι

Άγγλοι τελικώς αναγκάζονται να μην αποστείλουν δικές τους δυνάμεις και να μην πάρουν θέση ούτε υπέρ των Ελλήνων, ούτε υπέρ των Τούρκων! – πολυάριθμο Γαλλικό εκστρατευτικό σώμα υπό τις διαταγές των στρατηγών Μαιζών (: Maison Nicolas – Joseph, 1770 – 1840, Γάλλος στρατάρχης, διπλωμάτης και πολιτικός, υπουργός εξωτερικών το Νοέμβριο του 1830 και στρατιωτικών 1835 – '36), Σεμπαστιανί (: Sebastiani Horace – Francois, 1772 – 1851, Γάλλος στρατιωτικός, πολιτικός και διπλωμάτης, υπουργός εξωτερικών 1830 – '32), Σνάιντερ (: Schneider Virgile, 1779 – 1847, στρατιωτικός και πολιτικός, υπουργός στρατιωτικών 1839 – '40) φτάνει στην Πελοπόννησο. Η παρουσία των Γάλλων οφειλόταν περισσότερο στο ότι ήθελαν να φανούν κι αυτοί «φίλοι» στους Έλληνες, την ώρα που η Ρωσία, πολεμώντας κατά των Τούρκων και προελαύνοντας στα Β. Βαλκάνια, αύξανε την επιρροή της.

Ο Άγγλος ναύαρχος Κόδριγκτον χρησιμοποιεί σκληρούς χαρακτηρισμούς για την άφιξη του Μαιζών, του οποίου, πράγματι, η δραστηριότητα ήταν αρεστή στους γαλλόφιλους, αλλά περιφρονητική και, κατά συνέπεια, «οκληρή» για τον Καποδίστρια και τους άλλους Έλληνες. Και τούτο, γιατί οι Γάλλοι καταλάμβαναν φρούρια επ' ονόματί του και ύψωναν σ' αυτά τη γαλλική σημαία και – δίχως να αναγνωρίζει τους απεσταλμένους της ελληνικής κυβέρνησης – ο Μαιζών, ενώ βιαζόταν να «ξεπλύνει» το κλονισμένο μετά τη συνθήκη της Αλεξάνδρειας γαλλικό γόπτρο και να εγκαταστήσει στα πελοποννησιακά κάστρα (Κορώνη, Μεθώνη, Ναβαρίνο, Χλεμούτσι Ηλείας, Πάτρα) το στρατό του που βασιανίζεται από θερμές, διοικούσε όσες περιοχές κυριεύαν οι στρατιώτες του όπως αυτός ήθελε.

Το Γαλλικό, πάντως, σώμα, κατά την παραμονή του στο Μοριά, επιδόθηκε και μάλιστα με αξιοσημείωτη επιτυχία, σε τεχνικά έργα, όπως είθισται σε ειρηνική περίοδο (καλλιέργεια γης, φτιάξιμο γεφυριών, άνοιγμα δρόμων, ανοικοδόμηση οικισμών κ.α.). Για τις υπηρεσίες του, βέβαια, επί ελλαδικού εδάφους, το Μάη του 1829, ο Μαιζών θα λάβει τη ράβδο του στρατάρχου, ανώτατη τιμητική διάκριση στο Γαλλικό στρατό.

Νωρίτερα, με τα γαλλικά και ρωσικά χρήματα, ο Καποδίστριας, που είχε δώσει όρκο ως κυβερνήτης ότι θα επιδείκνυε σεβασμό στη Συνθήκη του Λονδίνου, στην οποία είχαν καταλήξει, τον Ιούλη του 1827, για το ελληνικό ζήτημα η Ρωσία, η Αγγλία και η Γαλλία και ταυτόχρονα ότι θα εκπλήρωνε τις αποφάσεις των Εθνοσυνελεύσεων της Επιδαύρου, του Άστρους και της Τροιζίνας, είχε στείλει (31/5/1828) το Δ. Υψηλάντη, μόλο που δεν τον κώνευε, στη Ρούμελη για «εκκαθαριστικές επιχειρήσεις», μαζί με τον Τσορτζ. Ταυτόχρονα, διόρισε και το Θ. Κολοκοτρώνη αρχιστράτηγο, από φόβο μήπως ξεσκηωθεί εναντίον του ο Μοριάς, ενώ ο Φαβιέρος, επειδή δεν του έδιναν και τόση σημασία ξανά, επέβαλε την παραίτησή του.

Ο Δ. Υψηλάντης, το καλοκαίρι, λοιπόν, του 1828, βρισκόταν στα Μέγαρα και για να δια-

τρεί ετοιμοπόλεμο και πειθήνιο το στρατεύμα του έκανε μια σειρά γυμνάσια και επέβαλε και τιμωρίες. Ο Καποδίστριας φοβήθηκε στρατιωτικό πραξικόπημα μάλλον και γι' αυτό και έγγραφη επίκληση για «διασπάθιση χρημάτων» του έστειλε και τον αδελφό του, Αυγουστίνο, με το ταγματάρχη Ρίχτερ να επιθεωρήσουν τον Υψηλάντη. Ο Υψηλάντης ήταν πολύ πικραμένος από τη μεταχείριση αυτή, αλλά δεν το έδειξε και στον αντίποδα, οργάνωσε πρόθυμα μια επιχείρηση κατά των Πλαταίων (18/8/1828).

Έτσι στις 5 Ιανουαρίου 1828, τις ημέρες που ο Καποδίστριας έφτανε στο Ναύπλιο ως Κυβερνήτης της Ελλάδος, ο Χατζημιάλης Νταλιάνης, αφού δέχτηκε πρόταση του Εμμανουήλ Αντωνιάδη, αποβιβάστηκε στην Γραμπούσα. Πρέπει να γραφεί και ότι ο Καποδίστριας εμφανίστηκε, σε μια τυχαία συνάντησή τους μεσοπέλαγα ενώ ο ίδιος κατευθυνόταν στο Ναύπλιο και ο Νταλιάνης κατέβαινε στην Κρήτη, δισταχτικός, ίσως και «ψυχρός» απέναντι σε Αντωνιάδη και Νταλιάνη και τον αγώνα των Κρητικών, που είχαν ως γενικό επιτελάρχη τον Ι. Χάλη. Η επιφυλακτικότητα, όμως, του Κυβερνήτη θα μπορούσε να μην ερμηνευτεί ως αδιαφορία του προς την Κρήτη, αλλά να οφειλόταν στην πενιχρή ενημέρωση που είχε, πιθανότατα, για το Κρητικό ζήτημα τη δοσμένη στιγμή! Αργότερα, όμως, έδειξε ο Καποδίστριας τέτοια προσήλωσή στην απελευθέρωση της Κρήτης, μέχρι, μάλιστα, του σημείου, σύμφωνα με το Γ. Ασπρέα, να ψεχθεί ότι, εξαιτίας της μεγαλονήσου, παραμέλησε σχεδόν την επέκταση των συνόρων της Ελλάδος προς Βορρά.

Ενώ, λοιπόν, ο Χατζημιάλης βρίσκεται στη Γραμπούσα ακόμα, φτάνουν στην Κρήτη αγγλικός (μοίραρχος Τ. Σταίνς) και γαλλικός (Ρεβερών) στόλος και ο Καποδίστριας στέλνει τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο και τον Χάμιλτον, για να πατάξουν την πειρατεία της Γραμπούσας. Οι Γραμπουσιανοί δήλωσαν στο Μαυροκορδάτο ότι έχει πάψει η πειρατεία, που ήταν σε «έξαρση» το φθινόπωρο του 1827, στην περιοχή τους και ότι τα πλοία τους «παρενοχλούν» μόνο τουρκικά και αρνούνται να παραδώσουν τα 8 πλοία τους, αλλά ο Σταίνς, στις 19/1/1828, τα κανονιοβολεί, δίχως να τα πλήξει. Λίγο μετά, οι σύμμαχοι κατέλαβαν τα κρητικά πλοία και ο Μαυροκορδάτος έφυγε από το νησί.

Όταν έφτασαν ο Μαυροκορδάτος και οι Γ. Καλλέργης και Κ. Κριτοβουλίδης στο Ναύπλιο, ο Κυβερνήτης έδειξε το πραγματικό του ενδιαφέρον για την Κρήτη. Συγκεκριμένα, διέταξε να σταλούν στο νησί εφόδια, τρόφιμα και στρατός και διόρισε φρούραρχο της Γραμπούσας τον Άγγλο Ουρκουάρτ, που σκοτώθηκε, όμως, λίγο μετά τον ερχομό του στην Κρήτη. Τότε, εγκαταστάθηκε στο φρούριο και Αγγλογαλλική φρουρά, ενώ τα τέλη Μάρτη του 1828, αφού, εντωμεταξύ, ο Αλβανός μέχρι τότε πασάς της Κυδωνίας Μουσταφά είχε τοποθετηθεί και γενικός διοικητής Κρήτης από τον Ιμπραήμ, ο Καποδίστριας στέλνει το ναύαρχο Σαχτούρη στη Γραμπούσα, για να ιδεί εάν ο Χατζημιάλης έχει ανάγκη ή αποστολής βοήθειας ή υλικού και για να πληροφορηθεί την κατάσταση εν

γένει στην Κρήτη και τις δυνατότητες επιτυχούς έκβασης της Επανάστασης στο νησί.

Τους επόμενους μήνες, όμως, οι μάχες, που έγιναν στα Σφακιά με αποκορύφωμα την πολιορκία στο Φραγκοκάστελλο, ήταν σκληρές και άνισες μπροστά στον πολυάριθμο Τούρκικο στρατό και ο Νταλιάνης βρήκε ηρωικό θάνατο με τους «Δροσουλίτες» του (18 Μάη 1828), αλλά οι δυνάμεις των Τούρκων υπό τον Μουσταφά έπαθαν «γερό στραπάτσο», διαδοχικές ήττες, στο δρόμο της επιστροφής προς τα Χανιά.

Ο Κυβερνήτης, από μέσα Ιουλίου της χρονιάς αυτής, θα πέμψει στα Σφακιά και το Γερμανό βαρόνο Ρέινεκ, ως αρμοστή και ως έμπιστο αντιπρόσωπό του, για να πείσει τους Κρητικούς να πάψουν να πολεμούν.

Οι Κρητικοί, ιδίως οι Σφακιανοί που είχαν πάρει θάρρος από τις τελευταίες νίκες τους κατά των δυνάμεων του Μουσταφά, δεν πειθάρχησαν στον Καποδίστρια, στον οποίο ο Ρέινεκ γνωστοποίησε τις αντιδράσεις τους. Και ενώ οι Άγγλοι είχαν καταλάβει τη Γραμπούσα κι είχαν διαλύσει τη φρουρά της, όλη η μεγαλόνησος – εκτός από τη Σπεία – ήταν, το καλοκαίρι του 1828, στα χέρια των επαναστατών κι οι Τούρκοι περιορισμένοι στα φρούρια.

Στα μέσα Αυγούστου της ίδιας χρονιάς, είχαμε και μια νικηφόρα μάχη για τους Κρητικούς στη Μεσαρά, η οποία επέφερε και το θάνατο του ωμότατου αρχηγού των Τούρκων του Μεγάλου Κάστρου, Αγριολίδη, κάτι

που ώθησε τους εξαγριωμένους Τούρκους, έως το τέλος του ίδιου μήνα, σε πολυαίμακτα αντίποινα, σε Ρέθυμνο και Ηράκλειο. Την Κυριακή 12/8/1828, όπως γράφει ο Στέφανος Νικολαΐδης, «περί την 7ην ώραν της ημέρας, έγινε η δεύτερη σφαγή εντός του Ηρακλείου, η επονομαζομένη του Αγριολίδη και εθανάτωσαν επέκεινα των 500 εντός μόνον, εκτός των έξω».

Να σημειωθεί και πως ο Ρέινεκ, θέλοντας και μη, δέχτηκε τη συνέχιση της Επανάστασης και τότε αναδιοργανώθηκε το «Κρητικό Συμβούλιο» και ένα «Στραταρχείο», ένα είδος οικουμενικού στρατοκρατικού διευθυντηρίου του Αγώνα (κάθε επαρχία, Κυδωνία, Ρέθυμνο, Μεγάλο Κάστρο, είχε από έναν εκπρόσωπο με το βαθμό του στρατάρχη, ενώ τα Σφακιά είχαν 2).

Οι Αγγλογάλλοι, τον Οκτώβρη, όμως, του 1828, φτάνοντας στα Χανιά (Σούδα), απέκλεισαν το νησί, για να συνάψουν ανακωχή και να μη συνεχίζεται η απόβαση κι ο ανεφοδιασμός του αιγυπτιακού στρατού. Σχετικά με την ανακωχή, τον επόμενο μήνα και έως τα μέσα Δεκεμβρίου, πραγματοποιήθηκαν, δίκως, όμως, να τελεσφορήσουν, τρεις συναντήσεις μεταξύ Τούρκων και Κρητικών εκπροσώπων για το οξύτατο πρόβλημα της οροθεσίας των περιοχών που θα επιτρεπόταν η κίνησή τους αντιστοίχως. Τόπος διεξαγωγής της πρώτης συνάντησης ήταν η ναυαρχίδα του Άγγλου στόλαρχου, Μάλκολμ, ενώ οι άλλες δύο έγιναν στον Άγιο

Ελευθέριο.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, που θέλει στο ελληνικό κράτος την Κρήτη, για να μην αποτελέσει το νησί τουρκικό ορμητήριο επιθέσεων προς Αιγαίο ή Πελοπόννησο (υπόμνημα 11/9/1828), στέλνει τον Τομπάζη (φθινόπωρο 1828) να βοηθήσει τους Κρητικούς που 'χαν μαζευτεί από όλο το νησί (Σφακιά, Αποκόρωνα, Ρέθυμνο, Αγιοβασιλιώτες κ.α.) να καταλάβουν τη Σπεία. Η απόπειρα κατέληξε σε απελευθέρωση της πόλης το Δεκέμβρη του 1828. Δυστυχώς, όμως, για τους Κρήτες και τον Κυβερνήτη, ο Άγγλος ανθέλληνας και μετριοπαθής συντηρητικός υπουργός εξωτερικών Άμπερντην (George Hamilton Aberdeen: υπουργός εξωτερικών από το 1828 έως το 1830 και από το 1841 έως το 1846 και, κατόπιν, πρωθυπουργός της Αγγλίας, 1852 -'55), με έγγραφό του, στις 8 του ίδιου μήνα, είχε τονίσει την πρόθεση της κυβέρνησής του να μην περιέλθει η Κρήτη στο κράτος του Καποδίστρια ή σε καμιά άλλη πλιν των Τριών Δύναμη, γιατί έτσι θα βλάπτονταν τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων.

Μα ο Ιμπραήμ μαζί με τα τελευταία τουρκοαιγυπτιακά στρατεύματά του αποχωρώντας στις τέλη Σεπτέμβρη – αρχές Οκτώβρη του 1828, διευκολύνει το Γαλλικό στρατό να καταλάβει, μέσα στις επόμενες μέρες, τα φρούρια της Μεθώνης, της Κορώνης, του Νεοκάστρου, του Ρίου και των Πατρών. Η κατάληψη του φρουρίου του Ρίου από τα

Γαλλικά στρατεύματα, τον Οκτώβρη του 1828, σήμανε και την εξουδετέρωση της τελευταίας ουρκοαιγυπτιακής αντίστασης στη Δυτική Ελλάδα. Το κάστρο του Ρίου, που παραδόθηκε στους Γάλλους στις 30/10/1828, παρέλαβε και έγινε ο πρώτος φρούραρχός του ο Κρητικός αξιωματικός Νικόλαος Τριτάκης.

Αξίζει να σημειωθεί και ότι κατά την κατάληψη του φρουρίου της Πάτρας από τους Γάλλους συνοπογράφηκε πρωτόκολλο, σύμφωνα με το οποίο οι Μουσουλμάνοι θα έφευγαν με φορτηγά πλοία για Σμύρνη και Αλεξάνδρεια, παίρνοντας μαζί και τον οπλισμό και την κινητή τους περιουσία. Αμέσως μετά την αποχώρηση των Τουρκοαιγυπτίων, τα τεμένη τους μετατράπηκαν σε νοσοκομεία, λόγω κρουσμάτων ελώδους πυρετού και πανούκλας, που είχε εκδηλωθεί στην περιοχή των Καλαβρύτων. Το πρωτόκολλο αυτό υπογράφηκε στις 7/10/1828, επικυρώθηκε δε από το στρατηγό Σνάντερ.

Αφού «καθάρισε», λοιπόν, από τους Τούρκους ο Μοριάς, «κερδισμένος» βγήκε ο Υψηλάντης, που διατάχτηκε να προχωρήσει στη Βοιωτία. Ως το τέλος της χρονιάς, τα πράγματα για τις ελληνικές δυνάμεις ήταν εύκολα, ιδίως για το Δημήτριο Υψηλάντη, ο οποίος, τέλη του 1828, έφτασε – μετά το Στεβένικο, το Μαρτίνο και τη Λιβαδειά – στα Σάλωνα, ενώ Τζαβέλας και Στράτος κατέλαβαν το Καρπενήσι και τη Βόνιτσα Αιτωλοακαρνανίας.

Ο Δ. Υψηλάντης κλείνει την πόρτα (1829)

Με το ξεκίνημα του 1829, ανακαλύπτοντας το Ρέινεκ, ο Καποδίστριας έστειλε, μέσα Φλεβάρη, νέο αντιπρόσωπό του στην Κρήτη τον Εγγλέζο Χαν, πρώην φρούραρχο της Γραμπούσας, που παρέμεινε λίγους μήνες, ως τον Οκτώβρη του 1829. Παρά ταύτα, επί των ημερών του φιλοπόλεμου Χαν, οι Κρητικοί είχαν να επιδείξουν σημαντικές επιτυχίες έξω από τα Χανιά (27/3/1829) και στο Ρέθυμνο (25/6/1829), δίκως, όμως, να καταφέρουν να κουρσέψουν την πόλη, ελλείψει εφοδίων, ενώ αξιολογη κρίνεται και η δράση του Αθ. Βασιλείου με τους άντρες του, που κατέβηκε στο νησί το Σεπτέμβρη της χρονιάς αυτής.

Στη Ρούμελη, εντωμεταξύ, ο Άγγλος στρατηγός Τσορτζ καταλαμβάνει στις 5 Μαρτίου 1829 τη Βόνιτσα και αναγκάζει τους Τούρκους υπερασπιστές της να παραδοθούν και την επόμενη εβδομάδα (13/3) ο Κ. Τζαβέλας, ο Χατζηκρήστος κι ο Μιαούλης καταλαμβάνουν χάρη σε, από ξηρά και από θάλασσα, πολιορκία τη Ναύπακτο, που κατείχε μέχρι πρότινος ο Ιμπραήμ, και το Αντίρριο. Τη συνθήκη, μάλιστα, για την παράδοση του κάστρου του Αντίρριου την υπέγραψε ο Αυγουστίνος Καποδίστριας, ο αδελφός του Κυβερνήτη

Όταν ορίστηκε ως διάδοχος του Χαν, που είχε έλθει σε κόντρα για την επιχείρηση που σχεδίαζε για το Ηράκλειο με τα μέλη του

Ο Δημήτριος Υψηλάντης, 12/9/1829, ολοκληρώνει στα πεδία των μαχών τον πολύχρονο Αγώνα!

«Κρητικού Συμβουλίου», ο Κρητικός καταγωγής πρώην «παραστάτης» (βουλευτής και πληρεξούσιος σε Εθνοσυνελεύσεις) Νικόλαος Ρενιέρης, ο Καποδίστριας συνέχιζε τον αγώνα του για τα σύνορα και το βαθμό ανεξαρτησίας του νεοπαγούς ελληνικού κράτους. Κι η Κρήτη όλη, εκτός από τα κάστρα των μεγαλοπόλεων, Χανίων, Ηρακλείου και Ρεθύμνου, ήταν στην κατοχή των Ελλήνων. Μολονότι δεν είχε συμπεριληφθεί στα όρια του ελληνικού κράτους το νησί τους με το

πρωτόκολλο της 10/22 Μαρτίου 1829, οι Κρητικοί έτρεφαν ελπίδες το θέμα τους να διευθετηθεί με το κείμενο μιας οριστικής συνθήκης τερματισμού του ελληνοτουρκικού πολέμου.

Δυστυχώς, όμως, διαψεύστηκαν και η Διάσκεψη των Δυνάμεων στο Λονδίνο ούτε στο Πρωτόκολλο της 22 Ιανουαρίου/3 Φεβρουαρίου 1830, που σηματοδότησε την έναρξη του ελεύθερου πολιτικού βίου του ελληνικού έθνους και φαινομενικά τις ξέμπλεκε από την «ενοχλητική» για δαύτες Επανάσταση του 1821, δεν έδωσε στην Ελλάδα την Κρήτη. Με την παρέμβαση των Μ. Δυνάμεων έγινε ανακωχή στο νησί που όμως οι Τούρκοι ποτέ δεν κράτησαν και ένα χρόνο αργότερα (1831), το νησί περνούσε στην αιγυπτιακή κατοχή.

Αρχές του Μάη, πάντως, του 1829 (2 - 3/5) ο Αυγουστίνος Καποδίστριας, αδελφός του Κυβερνήτη, είχε, μετά από πολιορκία, αναγκάσει τους Τούρκους, που βρίσκονταν σε Αιτωλικό και Μεσολόγγι, να παραδοθούν. Το γεγονός της ανάκτησης του Μεσολογγίου, μάλιστα, κατά τον Π. Καρολίδη, γιορτάστηκε με πρωτοβουλία του Κυβερνήτη, Ι. Καποδίστρια, «καθ' άπασαν την Ελλάδα, ως έχον ιδιαίτεραν σημασίαν εθνικήν διά την ηρωικήν προ τριών ετών πτώσιν της πόλεως».

Στο β' δεκαήμερο του ίδιου μήνα

(21/5/1829), ο Δημήτριος Υψηλάντης, συνειχίζοντας τον Αγώνα κατά των λιγοστών ικανών να προβάλουν αντίσταση, λόγω του παρατεινόμενου ρωσοτουρκικού πολέμου, Τούρκων στην ανατολική Ελλάδα καταλαμβάνει τη Θήβα. Και δέκα ημέρες μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου και την υπέρ της Ελλάδας συνθήκη μεταξύ Ρωσίας - Τουρκίας στην Αδριανούπολη, ο αδελφός του Αλέξανδρου Υψηλάντη – οκτώμισι χρόνια σχεδόν αφότου ξεκίνησε ο αδελφός του την Επανάσταση από τη Μολδοβλαχία (Φλεβάρης 1821) – δίνει, στα στενά της Πέτρας της Βοιωτίας, μεταξύ Λιβαδειάς και Θήβας, την τελευταία και νικηφόρα μάχη του Πολέμου της Εθνικής Ανεξαρτησίας κατά των τουρκικών δυνάμεων (12 Σεπτέμβρη 1829).

Οι πολεμικές επιχειρήσεις θα τελειώσουν στις 13 Σεπτέμβρη του 1829 επίσημα, με την υπογραφή συνθήκης μεταξύ Ελλήνων (Δ. Υψηλάντης) και Τούρκων (Οσμάν αγάς, Ασλάμπεης, που είχαν πτηθεί στην Πέτρα) και σύμφωνα με αυτήν όλη η Στερέα Ελλάδα – πλιν της Αθήνας και της Εύβοιας – ήταν ελεύθερη.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας μπορούσε πλέον, με διαφορετικό «αέρα» να συζητά και να διεκδικεί με τους εκπροσώπους των ευρωπαϊκών προστατριών δυνάμεων σε ό,τι αφορά τα σύνορα και το βαθμό ανεξαρτησίας του νεογέννητου ελληνικού κράτους.

«Καρεκλοθηρία» και ... «φαγωμάρες»!

Οι «πυρήνες»

Οι επαναστατημένοι Έλληνες κατάλαβαν από νωρίς πως η συγκρότηση πρώτα, βεβαίως τοπικής, περιφερειακής και κεντρικής αργότερα εξουσίας ήταν επιτακτική ανάγκη για τον Αγώνα τους. Για τρεις, κυρίως, λόγους: για τη στρατολόγηση δυνάμεων, για τη συντήρησή τους και για το σχεδιασμό των (σε πολεμικό και σε διπλωματικό στάδιο) επιχειρήσεων.

Πυρήνες πολιτικής εξουσίας προϋπήρχαν. Ήσαν οι κοτζαμπάσπδες ή πρόκριτοι ή προεστοί, οι οποίοι: (i) ήσαν αιρετοί ή όχι, (ii) διαχειρίζονταν την εξουσία, (iii) συντηρούσαν ή είχαν δυνατότητα να συντηρούν ένοπλα τμήματα με αρχηγούς που όριζαν αυτοί.

Πριν από το 1821, βεβαίως, υπήρχαν διάφορες μορφές κοινοτήτων ανά την Ελλάδα: Στη Μάνη, υπήρχε στρατιωτικός φεουδαρχισμός, με το λαό υποταγμένο στους άρχοντες. Στο Σούλι, συναντούμε το καθεστώς της πατριαρχικής οργάνωσης σε φάρες. Στο Πήλιο, στα Μαντεμοχώρια της Χαλκιδικής, στα Ζαγοροχώρια, συναντούμε οργάνωση, επηρεασμένη από την οικονομική τους ανάπτυξη και τις σχέσεις τους με τον έξω κόσμο (Βαλκάνια, Ευρώπη κ.α.), η οποία θυμίζει ... ομόρρυθμη εταιρία. Οι εμποροναυτικές κοινότητες των μικρομέγαλων νησιών στο Σαρωνικό και στο Αιγαίο έχουν επικεφαλής ντόπιους άρχοντες και λογοδοτούν απευθείας στους Τούρκους, που διορίζουν διοικητές, για να καταστείλουν τις αντιθέσεις του λαού – προεστών.

Στην πορεία, όμως, του εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα ζήτησαν μερίδιο στη νομή της εξουσίας κι οι εμπειροπόλεμοι κλεφτοκαπεταναίοι, που είλκυαν τη δύναμή τους από τις πολεμικές του επιτυχίες κατά των Τούρκων. Καθώς οι πρόκριτοι καταλαβαίνουν πως η καρέκλα τους τρίζει και ότι το επίμαχο θέμα της διάθεσης των φόρων πιθανόν να απέβαινε εις βάρος τους, οι νέοι, οι πολεμικοί, ηγέτες δεν ανέχονταν να παραγκωνιστούν, αφού ήταν στο νου τους αυτόν ότο στα στρατιωτικά, τουλάχιστον, θέματα δεν ήταν δυνατόν να είναι μόνιμα εξαρτημένοι από τους προκρίτους και γι' αυτό πίστευαν πως αυτοί (οι στρατιωτικοί) έπρεπε να διευθύνουν τις επιχειρήσεις.

Όταν διώχτηκαν οι Τούρκοι, το κενό εξουσίας προσπάθησαν να καλύψουν οι προεπαναστατικοί πρόκριτοι – κοτζαμπάσπδες, που αντλούσαν τη δύναμή τους από την πείρα, τα χρήματα και την πολιτική μεθοδολογία που διέθεταν, και οι αναφερόμενοι πολεμικοί ηγέτες, που βασιζόνταν στην αίγλη. Την πρωτοκαθεδρία, βεβαίως, στη μετεπαναστατική πολιτική σκηνή της Ελλάδος διεκδίκησαν και όσοι Φαναριώτες κατέβηκαν στην Επανάσταση και έχασαν τίτλους, αξιώματα και δύναμη που, όλα, είχαν την αρχική τους προέλευση στην οθωμανική διοίκηση. Όμως ο πλούτος που έφεραν μαζί τους στην Ελλάδα και η πνευ-

ματική τους καλλιέργεια τους έδωσαν θέση υπεροχής στο νέο ελληνικό κράτος όσο και αν στάθηκαν ανταγωνιστικές και δύσπιστες απέναντί τους άλλες ηγετικές ή και λαϊκές ομάδες.

Στο σημείο αυτό, όμως, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια μικρή παρέκβαση, για να εξηγήσουμε ποιοι ήσαν οι Φαναριώτες, που διεκδίκησαν τα πρωτεία με το πέρασμα του εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα. Οι Φαναριώτες επονομάζονταν έτσι από την περιοχή του Φαναρίου της Κωνσταντινούπολης, στην οποία είχε ως έδρα το Οικουμενικό Πατριαρχείο από το 1601, ύστερα από τις πολλές μετακινήσεις του σε διάφορους ναούς της Κωνσταντινουπόλεως. Με την πάροδο των χρόνων, το Φανάρι κατέστη κέντρο των ελληνικής καταγωγής χριστιανών εμπόρων και των μορφωμένων κληρικών, οι οποίοι αποτέλεσαν μια διοικητική «αριστοκρατία», αποτελούμενη από λαϊκούς αξιωματούχους, μορφωμένους, γλωσσομαθείς και ορθοδόξους. Η οικονομική, φιλεκαπιδευτική, κοινωνική, εκκλησιαστική και πολιτική δράση των Φαναριωτών καθιέρωσε την ονομαζόμενη «Φαναριώτικη περίοδο», η οποία άρχισε κατά το ξεκίνημα του 17ου αιώνα και τέλειωσε τα χρόνια μετά την επανάσταση του 1821 και πριν την έλευση του Όθωνος.

Οι Φαναριώτες άρχισαν να διαπρέπουν στο εμπόριο και έγιναν οι αυτοκρατορικοί συλλέκτες των φόρων. Ανέλαβαν το μονοπώλιο του άλατος, την εκτέλεση οικοδομικών έργων και το εμπόριο του σίτου στη Μαύρη Θάλασσα, ενώ εξασκούσαν και το επάγγελμα του δικηγόρου στα οθωμανικά δικαστήρια.

Με σπουδές και ταξίδια στην Δύση οι Φαναριώτες, συν τω χρόνω, έγιναν απαραίτητοι στους Οθωμανούς, κυρίως ως διπλωμάτες στις σχέσεις με τους Δυτικοευρωπαίους. Έτσι, πέρα από το ρυθμιστικό ρόλο τους στην εκλογή του πατριάρχη, μονοπώλησαν και το αξίωμα του Μεγάλου Διερμηνέως της Πόλης, ισοδύναμο με αυτό του υπουργού των εξωτερικών, καθώς και το αξίωμα του Διερμηνέως του Στόλου. Ταυτόχρονα, από τις αρχές του 18ου αιώνα, όπως έχουμε δει, κάποιοι εξ αυτών διορίζονταν από το Σουλτάνο «βοεβόδες» ή/και «οσοπάροι» στις δύο παραδουνάβιες ηγεμονίες (Μολδαβία και Βλαχία).

Οι παραδουνάβιες ηγεμονίες απολάμβαναν αυτονομία εντός των ορίων της επικράτειας της οθωμανικής αυτοκρατορίας και οι ηγεμόνες τους είχαν αρκετά προνόμια. Οι Έλληνες, λοιπόν, ηγεμόνες καθίσταντο στο αξίωμά τους με ειδική εκκλησιαστική τελετή στέφωτος που λάμβανε χώρα στον πατριαρχικό ναό υπό του εκάστοτε πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

Οι Φαναριώτες ηγεμόνες έδειξαν στην

Αυλή τους μεγάλο ζήλο για την παιδεία, εκδώσαν βιβλία, μετέφρασαν Ευρωπαίους λόγιους και ίδρυσαν ελληνικές Ακαδημίες στη σημερινή Ρουμανία και αναδείκνονταν και μεγάλοι ευεργέτες, αφού ίδρυσαν σχολές, βιβλιοθήκες, τυπογραφεία, ορφανοτροφεία, ιατρεία και πτωχοκομεία. Υπήρξαν σθεναροί υποστηρικτές του Οικουμενικού Πατριαρχείου και των απαράγραπτων δικαίων και προνομίων του στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, αλλά και ενόπιον της Υψηλής Πύλης, όπου υπερασπιζόνταν το Πατριαρχείο επιτυχώς λόγω των νευραλγικών αξιωμάτων που κατείχαν.

Εδώ, όμως, πρέπει να γραφεί και ότι όσοι ήλθαν έξω από το Μοριά και όσοι συμμετείχαν ως πολεμικοί (στρατιωτικοί) ηγέτες, ο Παπαφλέσσας π.χ. και ο Δ. Υψηλάντης, στις επιχειρήσεις του Αγώνα θα έλεγε κάποιος, κρίνοντας από τον τρόπο που στράφηκαν κατά των προυκόντων, ότι η συμμετοχή τους στην Επανάσταση δεν είχε σκοπό την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού των ραγιάδων, αλλά την κατάληψη της εξουσίας, που έως τότε, με τη λαϊκή στήριξη και παρά τα «τρωτά» τους, κρατούσαν οι νοικοκυραίοι και οι δεσποτάδες. Έτσι, προσεταιρίστηκαν και τους κλεφτοκαπεταναίους, τους οποίους έστρεψαν κατά των προεστών σπέρνοντας «ζιζάνια» και παραπλανώντας τους, ενώ χαρακτηριστικό παράδειγμα τούτου είναι το ότι ο Θ. Κολοκοτρώνης, αν και είχε διοριστεί γενικός αρχηγός της πολιορκίας της Πάτρας από την 1η εθνοσυνέλευση (1822), φαίνεται πως ξεγελάστηκε και πίστεψε σε ό,τι του έγραφαν ότι η κυβέρνηση και οι πρόκριτοι, από ζηλοφθονία και για να μην τους πάρει τη... δόξα, δεν τον βοηθούν στην πολιορκία της αχαϊκής πρωτεύουσας.

Τα κατοπινά, βεβαίως, χρόνια και μετά από την απελευθέρωση του Γένους, για να δικαιολογηθούν, κυρίως, οι «αρχομανείς αξιώσεις» των κοτζαμπάσπδων, πολλοί ήσαν εκείνοι που θέλησαν να αποδώσουν «δάφνες» δόξας, πρωτοβουλίας και δράσης στα πεδία των μαχών και της διπλωματίας στον ανώτερο κλήρο και τους προεστούς. Όμως, είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι δεν ήσαν λίγες οι φορές, που, για να εξυπηρετηθούν τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντά τους, οι πρόκριτοι και ο κλήρος τάσσονταν με τους Τούρκους και ακολουθούσαν «προδοτική (ανθελληνική!)» στάση (ο καλόγερος Γεράσιμος Παπαδόπουλος π.χ. στην Καλαμάτα), ενώ αξιοσημείωτη είναι και η σθεναρή άρνηση, κατά τις παραμονές της Επανάστασης σε γράμματα του Αλεξάνδρου Υψηλάντη, του Χρ. Περραιβού και του Ανθήμου Γαζή και σε διαζώσης συνομιλίες με τον Παπαφλέσσα, των Υδραίων προυκόντων (Κουντουριώτηδες κ.α.) να λάβουν μέρος στον Αγώνα, για να μη χάσουν το βιος και τα προνόμιά τους.

Το 1823, ο Μητροπολίτης Κρήτης, Καλλίνικος ο Αγκιαλίτης, διαμνύει στους Κρητικούς να παραδώσουν τα όπλα και να προσέσουν στο «φιλόανθρωπο αρχιστράτηγο», τον Χασάν πασά, που απέστειλε στο νησί ο Αντιβασιλέας της Αιγύπτου, Μωχάμετ Άλυ. Τέσσερα χρόνια αργότερα (1827), ο Επίσκοπος Κυδωνίας, Αρτέμιος, καλούσε και αυτός τους επαναστατημένους Κρητικούς να καταθέσουν με τη θέλησή τους τον οπλισμό τους και να υποταχθούν στον Μουσταφά μπέη που δεν θέλει, τάχα, το κακό τους και προκειμένου να αποτραπούν φρικτά δυστυχήματα για την Κρήτη.

Ο Μιχαήλ Καλινδέρης διαφωνεί με τα παραπάνω και εκφράζει την άποψη ότι η Εκκλησία, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, συμπαρατασσόταν, σχεδόν πάντα, στο πλευρό του καταπιεζόμενου ελληνικού λαού σε συνεργασία με τις συντεχνίες. Συγκεκριμένα, σημειώνει: «[...] Ειρηνικοί παράγοντες αμφοτέρωθεν, Εκκλησία και συντεχνία, ηγωνίζοντο τον καλόν δρόμον της σωτηρίας και κατά το δυνατόν της βελτιώσεως των συνθηκών της δουλείας [...] Είναι αληθές ότι κατά τόπους και καιρούς Μητροπολίται και Επίσκοποι, ως και πρωτομαϊστορες των εσναφίων ενεπλάκησαν εις τας διενέξεις και διαμάχας των Κοινοτήτων, εις τα λεγόμενα γκοτζαμπασάλικια.

Αλλά τοιαύται εκδηλώσεις, εάν δεν προήρχοντο εκ των ανθρωπίνων αδυναμιών και εκ της πολιτικής της τουρκικής διοικήσεως της αποσκοπούσης εις την φθοράν των ενημερουσών ιδίως Κοινοτήτων των υποδούλων, πρέπει κατά τινά τρόπον να οφείλονται περισσότερο εις τας επιδιώξεις των προεστών, «των τσορμπατζήδων» περί των οποίων η ιστορία της Τουρκοκρατίας γενικώτερον έχει εκφρασθή ουχί ευμενώς.

Εν πάση περιπτώσει η Εκκλησία μαρτυρείται ότι σπανιώτατα δεν συνετάγη με τας λαϊκάς μάζας, αφού είχαν εξαντλήσει τας ειρηνευτικές και κατευναστικές της προσπάθειες συμφώνως προς την βαθυτέραν υφήν του προορισμού της [...]». «.

Επιπλέον, κοντά σ' αυτά, ο Γ. Μεταλληνός υπογραμμίζει: «[...] Περισσότερες από 70 είναι, κατά τον υπολογισμό μας, οι εξεγέρσεις και τα επαναστατικά κινήματα σ' όλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας, χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη ανάλογες κινήσεις σε βενετοκρατούμενες περιοχές. Και σ' όλα πρωτοστατούν Κληρικοί κάθε βαθμού και Μοναχοί. Το Ράσο γίνεται ένα είδος επαναστατικού λαβάρου και σημαίας. Βέβαια, τα αποτυχημένα αυτά επαναστατικά κινήματα επιτρέπουν και κάποιες άλλες σημαντικές διαπιστώσεις: α) Το Γένος δεν συμβιβάστηκε ποτέ με την κατάσταση της δουλείας και δεν έπαυσε να πιστεύει στη δυνατότητα αποκαταστάσεώς του. β) Οι επανειλημμένες αποτυχίες των επαναστατικών αυτών κινήματων δικαιολογούν, αλλά και ερμηνεύουν συνάμα,

τους διαταγμούς των Ηγετών του Γένους το 1821, όταν μάλιστα το φόβο της νέας τραγικής αποτυχίας τον ενίσχυε η καταθλιπτική παρουσία της «Ιεράς Συμμαχίας» (από το 1815). γ) Αποδεικνύεται τελείως αβάσιμο το επιχείρημα,

ότι ο Διαφωτισμός και ιδίως η Γαλλική Επανάσταση (1789) γέννησαν το '21, όταν το Γένος δεν παύει στιγμή να βρίσκεται σε επαναστατικό βρασμό. Η Γαλλική Επανάσταση ήταν φυσικό να επιταχύνει τους ρυθμούς και

να ενθαρρύνει την αστική τάξη, όχι όμως και να προκαλέσει τον Αγώνα του '21, ο οποίος δεν είναι παρά ένας σταθμός στη μακράιωνη φιλελεύθερη πορεία του Γένους μας [...]. Όμως, κατακρίτεοι ήσαν και όσοι οπλη-

χηγοί, στη διάρκεια του Αγώνα, επιδίδονταν, με απώτερο σκοπό το προσωπικό όφελος, σε πλιάτσικα, όχι σε βάρος των Τούρκων, αλλά των ελληνικών πληθυσμών...

Καταφτάνει ο Μικρός... Αδελφός

Επανερχόμενοι, όμως, δηλαδή στους πρώτους μήνες της Επανάστασης, βλέπουμε ότι οι πιο μαχητικοί από τους «Φιλικούς» συμπορεύονταν με τους στρατιωτικούς κι ο Δημήτριος Υψηλάντης ήρθε στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 1821 (8/6 στην Ύδρα, 18/6 στο Άστρος, εν μέσω θερμής υποδοχής) ως πληρεξούσιος του Γενικού Επιτρόπου της Αρχής της «Φιλικής Εταιρείας», δηλαδή του μεγαλύτερου σε ηλικία αδελφού του, Αλέξανδρου, για να αναλάβει τη γενική (στρατιωτική & πολιτική) διεύθυνση του Αγώνα, πριν καν φτάσει το δυσάρεστο άγγελμα της αποτυχίας του κινήματος στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Η άφιξη του προξενεί αρχικά πολλές συγκρούσεις, γιατί οι Πελοποννήσιοι πρόκριτοι ήθελαν να έχουν αυτοί τον έλεγχο και τελικά επικράτησαν, ενώ ο Δ. Υψηλάντης πρόβαλε με τις αντιρρήσεις του για την «Πράξη Υποτέλειας» (Ιούλιος 1825), πολέμησε δε με αυταπάρνηση – μολονότι δεν είχε προσόντα πολιτικοστρατιωτικού ηγέτη, αλλά πατριωτισμό, λεβεντιά, παιδεία και καλό χαρακτήρα – όπου η πατρίδα χρειάστηκε εφεξής τις υπηρεσίες του ως το θά-

νατό του (1832).

Σε αρκετά τοπικά συμβούλια («Μεσσηνιακή Γερουσία», «Αχαϊκό Διευθυντήριο», «Καγκελαρία του Άργους», «Βουλή των Ψαρών») επικράτησαν με την παρουσία τους οι προεστοί κι αρχιερείς, η λαϊκή παρουσία – για μικρό, όμως, χρονικό διάστημα – ήταν έκδηλη στην Ύδρα, στην Άνδρο, στο κονσολάτο του Άργους και μόνο στη Σάμο επιβλήθηκε μέχρι το τέλος του Αγώνα ο Λυκούργος Λογοθέτης, εκπρόσωπος των λαϊκών τάξεων και αρχηγός του κόμματος των «Καρμανιόλων».

Οι προεστοί κι οι αρχιερείς κινήθηκαν πρώτοι για τη δημιουργία κεντρικής εξουσίας με τοπικό χαρακτήρα (Πελοπόννησος), με σκοπό να κατοχυρώσουν την κεκτημένη εξουσία τους, να εισπράττουν τα δημόσια έσοδα και να διευθύνουν τον Αγώνα. Έτσι με πρωτοβουλία των Μαυρομιχαλαίων (Π. Μαυρομιχάλη, κυρίως) και των Δεληγιανναίων (Καν. Δεληγιάννη, πρωτίστως), Πελοποννήσιοι πρόκριτοι κι αρχιερείς, όχι όμως προεστοί και κλήρος από τη ΒΔ Πελοπόννησο, συσκέπτονται στη μονή των Καλτετζών (Μαντινεία Αρκαδίας) και τα 40

μέλη που παρίστανται στις εργασίες της σύσκεψης αυτής συντάσσουν στις 26/5/1821 την «Πράξη των Καλτετζών» και συστήνουν την «Πελοποννησιακή Γερουσία», της οποίας η σύνθεση προδίδει πόσο μονόπλευρα επιχειρήθηκε να λυθεί το θέμα της νέας διοίκησης, αφού ήταν εμφανής η απουσία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, του πιο αξιόλογου στρατιωτικού στους πρώτους επαναστατικούς μήνες, και όσων τον ακολουθούσαν. Μα γρήγορα, οι προεστοί που πρωτοστάτησαν στη συγκρότηση της Γερουσίας έσπευσαν – δίχως, όμως, να ξανασυμπεριλάβουν το λαό στο διοικητικό όργανο – να τη διευρύνουν και τη στελέχωσαν με τους: Παλαιών Πατρών Γερμανό, Ασημάκη Ζαΐμη, Π. Κρεββατά, Γ. Παγωνόπουλο.

Η συνέλευση των Καλτετζών διαλύεται και η Γερουσία, με συμμετοχή των προκρίτων μόνον πάλι, μετακινείται στη Στεμνίτσα, απ' όπου εκδίδει στις 30/5/1821 την πρώτη εγκύκλιο της για οικονομικά, διοικητικά, δικαστικά θέματα και για την τοπική αυτοδιοίκηση αναθέτει καθήκοντα σε τοπικούς εφόρους. Οι Φιλικοί, οι στρατιωτικοί κι οι

βαριά φορολογούμενοι χωρικοί δυσφορούν κι αγανακτούν όταν βλέπουν τους προκρίτους να λύνουν και να δένουν.

Μόλις φτάνει στην Πελοπόννησο και ενώ συνοδεύεται από ικανούς Έλληνες εκ Ρωσίας, Αυστρίας και Ιταλίας, ο Δημήτριος Υψηλάντης δεν αναγνωρίζει την «Πράξη των Καλτετζών», αλλά αξίωνε την αποξένωση των νοικοκυραίων και των προεστών από κάθε είδος ελέγχου της Διοίκησης. Οι πρόκριτοι ξεσπώνονται εναντίον του, αλλά από τις 27/6/1821 που θα αποσυρθεί στην Καλαμάτα για τη συγκρότηση τακτικού στρατού, οι πολεμικοί ηγέτες, οι Φιλικοί κι ο λαός συμπαρατάχτηκαν στο πλευρό του. Μπορεί, αν και ο Υψηλάντης πλαισιώθηκε από απερίσκεπτους και αρχομανείς (Παπαφλέσσας, Αναγνωσταράς κ.α.), τα χειρότερα να αποτράπηκαν τότε, χάρη στην «πυροσβεστική» μεσολάβηση του Θ. Κολοκοτρώνη, αλλά η κόντρα προκρίτων – Υψηλάντη, πολιτικών – στρατιωτικών θα ραγίσει το γυαλί, που ποτέ δε θα κολλήσει, αλλά σύντομα θα φέρει την Επανάσταση στο χείλος ζημιογόνου εμφυλίου πολέμου.

Σ' Ανατολή και Δύση

Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και ο Θεόδωρος Νέγρης ήσαν δυο ηχηρά ονόματα Φαναριωτών, με τα οποία προσπάθησαν οι πρόκριτοι να ισοσκελίσουν την εύνοια των στρατιωτικών στο πρόσωπο του Δ. Υψηλάντη. Ο Αλ. Μαυροκορδάτος, όταν καταπλέει με πολεμοφόδια που είχαν αγοραστεί με δικά του αλλά και άλλων ομογενών έσοδα στο Μεσολόγγι (20/7/1821), ήταν μόλις 30 ετών. Πρώτη του κίνηση ήταν να στείλει επιστολές δήθεν εκτίμησης και συμπάραστασης προς το Δ. Υψηλάντη. Ο δε 31ετής Θ. Νέγρης ήταν γνωστός Φιλικός με δράση στο Βουκουρέστι και, λίγο πριν κατέλθει στην επαναστατημένη Ελλάδα, είχε διοριστεί στην τουρκική πρεσβεία του Παρισιού ως γραμματέας.

Ο Υψηλάντης αναθέτει στο Μαυροκορδάτο την πολιτική οργάνωση της Στερεάς Ελλάδας κι αυτός παίρνει μαζί του το Νέγρη. Ο μεν Μαυροκορδάτος ανέλαβε τη δυτική Στερεά Ελλάδα με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι κι ο Νέγρης την ανατολική, έχοντας βάση τα Σάλωνα (Αμφισσα). Δύο νέες τοπικές εξουσίες, πλην της Πελοποννήσου,

γεννιούνται. Οι πληρεξούσιοι της Αιτωλοακαρνανίας μαζεύτηκαν στο Μεσολόγγι και στη «Συνέλευση της Δυτικής Χέρσου Ελλάδας» (4 – 7/9/1821), όπου προήδρευσε ο Μαυροκορδάτος, συγκρότησαν 10μελές με ετήσια θητεία συμβούλιο (Γερουσία), που θα εκλεγόταν από οπλαρχηγούς & προκρίτους κι, ενώ θα ήταν υπόλογο στην εθνοσυνέλευση, είχε αποστολή να φροντίζει για ψυχία – ασφάλεια, για ενίσχυση των πολεμικών επιχειρήσεων και για χρησιμοποίηση των δημοσίων εισοδημάτων υπέρ του κοινού συμφέροντος.

Στην ανατολική Ελλάδα, οι πληρεξούσιοι συγκεντρώθηκαν στα Σάλωνα. Πρόεδρος της σύσκεψής τους ήταν ο Θ. Νέγρης, ο οποίος κατάρτισε ένα Σύνταγμα, που ψηφίστηκε από τους παρευρισκόμενους κι ονομάστηκε Νομική Διάταξη, ενώ η ανώτατη εξουσία (πολιτική & στρατιωτική) θα δοθεί στον «Άρειο Πάγο», μια ειδικά συγκροτηθείσα επιτροπή.

Στη συνέλευση των Σαλώνων (15 – 20 Νοεμβρίου 1821) παρευρίσκονταν σχεδόν όλοι οι οπλαρχηγοί, που τώρα, στη χρονική

συγκυρία μας, εμφανίζονταν ενωμένοι γύρω από το πρόσωπο του Οδυσσέα Ανδρούτσου και έτοιμοι να δράσουν, δυναμικά αν χρειαζόταν, κατά των αρεοπαγιτών και του προεστωτικού στοιχείου της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος, στην περίπτωση που εκείνο συνέχιζε να παρέχει τη στήριξη του στον τοπικό οργανισμό. Εκεί, στα Σάλωνα ανάμεσα στους νεοτεριστές, τους προκρίτους και τους αξιωματούχους της εκκλησιαστικής ιεραρχίας, ήταν ο Ανδρούτσος, ο Καπετάν Πανουργιάς, ο Μήτσος Κοντογιάννης, ο Δήμος Σκαλτσάς, ο Αντώνιος Κοντόπουλος, ο Βασίλειος Μπούσγος, ο Γιάννης Λάσπας, που κινούμενοι, κυρίως, από το φόβο που ήγαζε από την απειλή της συγκέντρωσης των εξουσιών στο πρόσωπο ενός, εκείνο του Δημητρίου Υψηλάντη, αποδέχτηκαν τη δημιουργία ενός τοπικού οργανισμού σε βάσεις, όμως, που θα αναγνωρίζαν την αυτοδιοίκηση της κάθε επαρχίας χωριστά και τον κληρονομικό χαρακτήρα των αρματολικιών.

Ο «Άρειος Πάγος» στην ανατολική Ελλάδα κι η Γερουσία της δυτικής – όσο κι αν διέφεραν στη μορφή – είχαν κοινό σημείο το

ότι παρέδιδαν τη διαχείριση (και) των στρατιωτικών ζητημάτων στους πολιτικούς, στρέφονταν κι οι δυο κατά του Υψηλάντη και των στρατιωτικών ηγετών (Κολοκοτρώνη, κυρίως) και, καλλιεργώντας τον τοπικό πατριωτισμό, διαιώνιζαν (εσκεμμένα ή ακούσια;) το διχασμό του έθνους μια κρίσιμη χρονικά στιγμή.

Μ' άλλα λόγια, φαίνεται να έχει απόλυτο δίκιο ο ιστορικός Γ. Φίνλεϋ, όταν γράφει: «Η γρήγορη επιτυχία των Ελλήνων τις πρώτες εβδομάδες της Επανάστασης, έριξε τη διαχείριση των περισσοτέρων πολιτικών και οικονομικών ζητημάτων στα χέρια των προεστών και δημογερόντων. Οι προεστοί που ασκούσαν κιόλας μεγάλη εξουσία, αυτοστιγμεί σφετερισθήκανε την εξουσία, που μέχρι τότε ασκούσαν οι βοεβόδες και οι μπέηδες, που εξοντώθηκαν. Κάθε προεστός αγωνίσθηκε να γίνει ένας μικρός ανεξάρτητος δυνάστης... Κάθε προεστός οικειοποιήθηκε τα προνόμια του Σουλτάνου... Προτού περάσουν έξι μήνες, έμοιαζε σαν η Επανάσταση να είχε πλημμυρίσει την Ελλάδα με πλήθος μικρών Αλπασαδών...».

Για εθνοσυνέλευση

Πάντως, η ανάγκη σύγκλησης μιας γενικής εθνοσυνέλευσης, για, όπως όλα δείχνουν, κατάπαυση εν τη γενέσει τους των όποιων αντιπαλοτήτων ανάμεσα στους επαναστάτες, πραγματώνεται αμέσως μετά την άλωση της Τριπολιτσάς (23/9/1821), ημέρα που αρχίζει κι η διαδικασία ανάδειξης αντιπροσώπων από όλη την επαναστατημένη χώρα για το σκοπό αυτό. Η «Πελοποννησιακή Γερουσία» είχε

θέσει ως χρονικό όριο για τη θητεία την άλωση της πελοποννησιακής πρωτεύουσας.

Στις 6/10/1821 ο Δημ. Υψηλάντης, με σχετική του προκήρυξη (πατερναλιστικού περιεχόμενου, καθώς άφηνε να διαφανούν οι προστριβές του με τους προκρίτους, ενώ φαινόταν η αγνοιά του για την τοπική αυτοδιοίκηση), καλεί το λαό να στείλει τους αντιπροσώπους του για την ενδεχόμενη εθνοσυνέλευση.

Οι πρόκριτοι, με μηχανισμούς πούχαν καθιερώσει, πέτυχαν την ανάδειξη φίλα προσκείμενων σε αυτούς αντιπροσώπων για την εθνοσυνέλευση που είχε οριστεί να γίνει στο Άργος. Από όσους πίστευαν τον Υψηλάντη μόνο ο Κολοκοτρώνης, ο Παπαφλέσας και λίγοι άλλοι εμφανίστηκαν, αλλά οι αντιπρόσωποι της Στερεάς επηρεάζονταν εναντίον τους κι υπέρ των προκρίτων από τους Νέγρη και Μαυροκορδάτο.

Ο Μαυροκορδάτος, μάλιστα, σε γράμμα του προς το Δ. Υψηλάντη (27/10/1821), βρίζει τους Φιλικούς, κατακρίνει τα δημοκρατικά συνθήματα των προκηρύξεων της «Φιλικής Εταιρείας» και αποδοκιμάζει τους Φιλικούς, γιατί παρέσυραν το Γένος στον όλεθρο και, συνάμα, οδήγησαν οργισμένες τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις να καταδικάσουν τους Έλληνες επαναστάτες ως... Ιακωβίτους!

Από το Άργος στην ... Πιάδα (Επίδαυρο);

Στις 1/12/1821, λοιπόν, έγιναν τα εγκαίνια της 1ης εθνοσυνέλευσης στο Άργος και – παρά την πίστη στην πατρίδα που ορκίστηκαν – οι δυο φατρίες (πολιτικοί και στρατιωτικοί) άρχισαν – μόλις έφτασαν οι εσκεμμένα αργοπορούντες Αχαιοί πρόκριτοι κι οι Νέγρης & Μαυροκορδάτος – τους καβγάδες. Όταν η Ύδρα πήρε το μέρος των προκρίτων, τότε ο Υψηλάντης κι ο Κολοκοτρώνης έφυγαν από το Άργος απηυδισμένοι από τις δολοπλοκίες των αντιπάλων τους, οι οποίοι έτσι έμειναν κυρίαρχοι στη συνέλευση.

Οι πληρεξούσιοι τότε της Πελοποννήσου, με πρόταση του Μαυροκορδάτου, συγκροτούν εκ νέου την «Πελοποννησιακή Γερουσία», στα πρότυπα του Οργανισμού της Δυτικής Ελλάδας. Το νέο Σώμα απέκλεισε τους ανεπιθύμητους κι εξέλεξε δικούς της αντιπροσώπους για την εθνοσυνέλευση, της οποίας για λόγους ασφαλείας και αποτροπής επεισοδίων την έδρα οι πρόκριτοι μεταφέρουν στην Πιάδα, ένα χωριό κοντά στην αρχαία Επίδαυρο. Έτσι, αρχίζει στις 20/12/1821, με πρόεδρο τον Αλ. Μαυροκορδάτο, εκεί η 1η εθνοσυνέλευση («Εθνική Νομοδοτική Συνέλευση»), των επαναστατημένων Ελλήνων τις τακτικές της εργασίες και γι' αυτό έμεινε στην ιστορία ως Συνέλευση της Επιδαύρου.

Σε αυτήν παραβρέθηκαν αντιπρόσωποι από τις περισσότερες επαναστατημένες περιοχές. Την Εθνοσυνέλευση αποτελούσαν 59 (ή 60) «παραστάτες» από τις περιοχές της χώρας που είχαν ως τότε απελευθερωθεί. Συγκεκριμένα, 10 από αυτούς προέρχονταν από την Πελοπόννησο, 27 από την Ανατολική και 8 από τη Δυτική Στερεά Ελλάδα, 13 προέρχονταν από την Ύδρα, τις Σπέτσες και τα Ψαρά, ένας από την Κάσο, ενώ υπήρχε και ένας Αλβανός σύμμαχος. Σε ό,τι αφορά τη γεωγραφική και κοινωνική προέλευση των «παραστατών», όπως αποκαλούνταν, η συντριπτική πλειονότητά τους αποτελούνταν από Πελοποννησίους, Ρουμελιώτες και νησιώτες πρόκριτους και κληρικούς, ενώ αξιοσημείωτη είναι και η παντελής σχεδόν απουσία του στρατιωτικού στοιχείου. Πρόκειται για τις προεπαναστατικές ηγετικές ομάδες στις οποίες προστέθηκαν Φαναριώτες και λόγιοι που είχαν καταφύγιο στις επαναστατημένες περιοχές κατά τους πρώτους μήνες της Επανάστασης.

Απόντες, μεταξύ άλλων, ήταν ο Θ. Κολοκο-

τρώνης, ο Οδυσσεάς Ανδρούτσος και ο Δημήτριος Υψηλάντης, ο οποίος μάλιστα είχε επιμονώς επιχειρήσει να συγκληθεί Εθνοσυνέλευση στην Τρίπολη, εγχείρημα που, όμως, ματαιώθηκε από τους κοτζαμπάσδες.

«Η εκπροσώπηση, σημειώνει ο Β. Κρεμμυδάς, στις εθνοσυνελεύσεις και η σύνθεση των βουλών και των κυβερνήσεων δείχνουν ότι η διοικητική αριστοκρατία κατόρθωσε να καταλάβει τις περισσότερες και κυριότερες θέσεις. Η επιβολή της μάλιστα ήταν πλήρης μετά τους εμφυλίους πολέμους, όταν νίκησε την παράταξη του Θ. Κολοκοτρώνη, που, ως ένα βαθμό επίσης, εκπροσωπούσε τα λαϊκά στρώματα».

Η 1η Εθνοσυνέλευση, παρά ταύτα, συνήλθε κάτω από κλίμα μεγάλου ενθουσιασμού, ως «η πρώτη ελευθέρα Συνέλευσις των Ελλήνων ως Έθνους μετά είκοσι δύο αιώνων». Τα μέλη της θεωρήθηκαν νόμιμοι εκπρόσωποι του λαού, μολοντί δεν είχαν εκλεγεί κατά ενιαίο τρόπο, εφόσον εκλογικός νόμος δεν είχε μέχρι τότε καταρτιστεί. Η σημαντικότερη πράξη της εθνοσυνέλευσης ήταν το «Προσωρινό Πολίτευμα της Επιδαύρου», το πρώτο δηλαδή σύνταγμα των επαναστατημένων Ελλήνων, στο οποίο προτασσόταν η «Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας».

Το «Προσωρινό Πολίτευμα» οφείλει πολλά και στον Ιταλό Β. Γκαλλίνα και στους Μαυροκορδάτο και Νέγρη, ενώ ο 20χρονος μόλις Αναστάσιος Πολυζωίδης, ο μετέπειτα, επί Βαυαροκρατίας, ακέραιος δικαστής του Κολοκοτρώνη και, επί Όθωνος, υπουργός, υπήρξε ο κύριος συντάκτης του και συνέταξε σχεδόν εξ ολοκλήρου την περίφημη «Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας», με την οποία επιδιωκόταν να δειχτεί στην απολυταρχική Ευρώπη, ότι ο πόλεμος των Ελλήνων ήταν εθνικός και ιερός, έξω από δημαγωγικό και ιδιοτελείς αρχές. Ο νεαρός από το Μελένικο των Σερρών, τότε, έγινε γραμματέας του Εκτελεστικού, με Πρόεδρο τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο (ανέλαβε στις 15/1/1822). Τα υπόλοιπα μέλη του Εκτελεστικού, που ανέλαβαν καθήκοντα στις 15/1/1822, ήταν ο Αθανάσιος Κανακάρης, ο οποίος στις 3 Μάρτη του ίδιου χρόνου ανέλαβε αντιπρόεδρος του Εκτελεστικού και πέθανε στις 14/1/1823, ο Αναγνώστης Παπαγιαννόπουλος ή Δεληγιάννης, ο Ιωάννης Λογοθέτης και ο Ιωάννης Ορλάνδος, που, από 14/1/1823, διαδέχτηκε στην αντιπροεδρία τον αποβιώ-

σαντα Κανακάρη.

Ο Αναστάσιος Πολυζωίδης είχε γεννηθεί, όπως προαναφέρθηκε, στο Μελένικο των Σερρών το 1802. Επί τουρκοκρατίας, το Μελένικο ήταν εστία ελληνισμού. Ήταν έδρα Μητρόπολης και είχε αρκετές βυζαντινές εκκλησίες. Ιδιαίτερη ήταν η ακμή της πόλης στο 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι το 1913. Είχε φημισμένα σχολεία πρώτης και δεύτερης βαθμίδας, εφάμιλλα με τα σχολεία που είχε η πόλη των Σερρών, η Θεσσαλονίκη, το Μοναστήρι και η Κοζάνη, σχολεία με μεγάλα, γερά και όμορφα νεοκλασικά κτίρια και με πολύ άξιους δασκάλους. Είχε μουσική μπάντα, μορφωτικούς και κοινωνικούς συλλόγους. Είχε τοπική βιομηχανία, βιοτεχνία και εμπόριο. Έβγαζε πολλά και καλά κρασιά.

Η ευκατάστατη οικογένεια του Πολυζωίδη φρόντισε για την άρτια μόρφωσή του στην Ελλάδα και στην Αυστρία. Ο Αναστάσιος σπούδασε ιατρική και θεωρητικές επιστήμες. Σχετίστηκε με εξέχουσες προσωπικότητες του Διαφωτισμού, που του θέρμαναν τον πόθο για ελευθερία, αφύπνιση, ανθρωπισμό και δημοκρατία.

Παρά την επιθυμία του, δεν πρόλαβε να συναντηθεί με τον Αλ. Υψηλάντη και να καταταγεί στον Ιερό Λόχο, διότι η καταστροφή είχε ήδη συντελεστεί. Μαζί με Γερμανούς φιλέλληνες έφθασε στην Ακαρνανία και από εκεί στο μαχόμενο Μεσολόγγι. Έλαβε μέρος στην Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (τέλη του 1821 – αρχές του 1822). Εκτός από το προαναφερθέν Σύνταγμα του οποίου, όπως εγράφη νωρίτερα, υπήρξε ο κύριος συντάκτης και τη Διακήρυξη, την οποία συνέταξε σχεδόν εξ ολοκλήρου, άλλα γνωστά έργα του είναι: «Σύντομος πραγματεία περί των ειρηνοποιών και ορκωτών κριτών της Αγγλίας», «Γεωγραφικά», «Ελληνικά», «Νεοελληνικά» και «Γενική Ιστορία».

Κατά την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου, αντιπροσωπεία με επικεφαλής τον Πολυζωίδη πήγε στο Λονδίνο και πέτυχε να συνάψει δάνειο για τους πολιορκούμενους. Ο ίδιος συμμετείχε στην τελευταία φάση της πολιορκίας του Μεσολογγίου και στην Έξοδο.

Το 1827 πήρε μέρος ως εκλεγμένος πληρεξούσιος στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας. Το 1828 πήγε στο Παρίσι και συμπλήρωσε τις σπουδές του.

Σχετικά με τη συγκρότηση οργάνων κε-

ντρικής Διοίκησης υιοθετήθηκε από το Σύνταγμα της Επιδαύρου ένα «πολυκέφαλο» μοντέλο με τη σύσταση δύο σωμάτων ετήσιας θητείας (Βουλευτικό, Εκτελεστικό), τα οποία δεν είχαν επακριβώς καθορισμένες και αυστηρά διακριτές αρμοδιότητες.

Η επίσημη αναγνώριση των τριών τοπικών οργανισμών στην Πελοπόννησο, στη Δυτική και στην Ανατολική Στερεά επέτεινε τη σύγχυση μεταξύ των οργάνων της Διοίκησης, την πολυδιάσπαση του πολιτικού πεδίου και τελικά τη μη δυνατότητα κεντρικού συντονισμού και ελέγχου των επαναστατημένων περιοχών που συγκροτούσαν την επικράτεια του επαναστατημένου ελληνικού έθνους και του πρόσδιταν κρατική υπόσταση.

Αξιοσημείωτη για την Εθνοσυνέλευση της Πιάδας είναι η απουσία οιασδήποτε αναφοράς στη «Φιλική Εταιρεία». Έφτασε, μάλιστα, στο σημείο να συντάξει διακήρυξη, στην οποία, εμμέσως πλην σαφώς, αποδοκιμάζονταν η «Φιλική Εταιρεία». «Ο κατά των Τούρκων πόλεμος ημών – έγραφε η διακήρυξη – μακράν του να στηρίζεται εις αρχάς τινάς δημαγωγικές και στασιώδεις ή ιδιωφελείς μερους τινός του σύμπαντος ελληνικού έθνους σκοπούς, είναι πόλεμος εθνικός, πόλεμος ιερός, του οποίου η μόνη αιτία είναι η ανάκτησις των δικαίων της προσωπικής ημών ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της τιμής...». Τη διακήρυξη αυτή, πάντως, ο Παπαρηγόπουλος τη θεωρεί ως το καλύτερο κείμενο που εξέδωσε η Εθνοσυνέλευση, γιατί, όπως λέει, ανάμεσα στα άλλα «δικαιολογούσε την επανάσταση, την ξεχώριζε από τα δημαγωγικά κινήματα που τόσο τρομοκρατούσαν την Ευρώπη».

Η οργάνωση, που είχε προπαρασκευάσει την Επανάσταση, είχε τεθεί οριστικά πλέον στο περιθώριο, εφόσον, καθώς έλεγαν οι εναντίοί της, θα οδηγούσε τους Ευρωπαίους να καταδικάζουν την Ελληνική Επανάσταση ταυτίζοντάς την με τον καρμποναρισμό! Ήταν φανερό πως, με την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, η ηγεσία του Αγώνα πέρασε στα χέρια των κοτζαμπάσδων και των συντηρητικών στρωμάτων της αστικής τάξης, που, όπως σημειώνει ο Γ. Ζέβγος, ήθελαν «να κόψουν κάθε δεσμό που 'χε η ελληνική επανάσταση από τον καιρό του Ρήγα με τις επαναστατικές – δημοκρατικές δυνάμεις και παραδόσεις και να τη συνδέσουν με τις αντιδραστικές δυνάμεις της Ιερής Συμμαχίας». Ο

δρόμος πλέον ήταν δύσκολος για τον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό και δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο ότι τα επόμενα χρόνια εκδηλώθηκαν δύο εμφύλιοι πόλεμοι με λάφυρο την εξουσία, που παραλίγο να εξολοθρέψουν όλα τα επιτεύγματα του Αγώνα.

Επιπλέον, κατά τις εργασίες της Εθνοσυνέλευσης, καταργήθηκαν, όπως είπαμε, και τα σύμβολα και οι σημαίες της «Φιλικής Εταιρείας», δηλαδή ο Φοίνικας και το μαύρο χρώμα. Στη θέση τους, μπήκαν η Γλαυξ της Αθήνας και η κυανόλευκη σημαία, ενώ με τη Διακήρυξη της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδας καθιερώνονται στις 15/03/1822 οι σημαίες της θάλασσας και της ξηράς.

Ακόμα, χρειαζόμαστε επισημάνσεις έχει και το γεγονός ότι, μετά από πρόταση του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, που δεν έλαβε μέρος

στις εργασίες της 1ης εθνοσυνέλευσης όπως και οι Δημήτριος Υψηλάντης και Οδυσσεάς Ανδρούτσος κ.α., έγινε και μια πρώτη προσπάθεια οργάνωσης του στρατού, έτσι ώστε η μεν εκλογή των αξιωματικών μέχρι τους σημαιοφόρους να γίνεται από τις επαρχίες και η επικύρωσή της από την κυβέρνηση, η δε εκλογή των υπαξιωματικών ανατίθεται στους αξιωματικούς. Βεβαίως, εκτός από τον ελάχιστο τακτικό στρατό, στην Επανάσταση οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις απαρτιζόνταν από άτακτα σώματα (κατά φθίνουσα σειρά, είχαμε : τα καπετανάτα, τα μπουλούκια και τις μάγκες), που είχαν δικούς τους τρόπους οργάνωσης.

Γεγονός, όμως, αποτελεί δυσάρεστο, καθώς στάθηκε αφορμή για πολλές «γκρίνιες και δikhόνιες», το ότι στην Εθνοσυνέλευση το

δικαίωμα της διενέργειας των πολεμικών επιχειρήσεων και του διορισμού των στρατιωτικών αρχηγών το κράτησε, για πάρτη του, το Εκτελεστικό. Έτσι, είναι λογικά αλλά κατακριτέα το ότι παραμερίστηκαν τότε οι Δ. Υψηλάντης, Γ. Βαρνακιώτης (αν και είχε το μεγαλύτερο σώμα στη Δυτική Ελλάδα), Ο. Ανδρούτσος (μολονότι ήταν η κύρια στρατιωτική φυσιογνωμία στην Ανατολική Ελλάδα), Γ. Καραϊσκάκης κ.α. και το ότι έμεινε ακρισιμοποίητος ο θριαμβευτής της Τριπολιτσάς Θ. Κολοκοτρώνης!

Στις 12 ή 30 Απρίλη 1822, τέλος, ψηφίστηκε από την Εθνοσυνέλευση της Πιάδας νόμος, που καθιέρωνε τον πρώτο Οργανισμό των Ελληνικών Επαρχιών, ο οποίος εφαρμόστηκε μονάχα στα αιγαιοπελαγίτικα νησιά (έδρες επάρχων ορίστηκαν οι νήσοι Νάξος,

Τήνος, Άνδρος, Σάμος, Κάσος, Σαντορίνη). Η ελεύθερη ελληνική επικράτεια, χάρη στο νόμο αυτό, που είχε επηρεαστεί από έναν αντίστοιχο γαλλικό του 1802, θα χωριζόταν σε επαρχίες, από τις οποίες καθεμιά θα κατατεμόταν σε ανεπαρχίες πρώτης και δεύτερης τάξεως και σε κοινότητες. Οι έπαρχοι διορίζονταν από τον υπουργό εσωτερικών, εκπροσωπούσαν την Κεντρική Διοίκηση και σ' αυτήν θα λογοδοτούσαν. Κάθε έπαρχος θα είχε κοντά του και τέσσερις φροντιστές (οικονομίας, πολεμικών θεμάτων, θαλάσσιων επιχειρήσεων και αστυνομίας) και ως αναπληρωτής του προβλεπόταν ο διευθυντής του πολιτικού του γραφείου, που έφερε τον τίτλο του γενικού γραμματέα. Από την εφαρμογή του νόμου, εξαιρέθηκαν η ηπειρωτική Ελλάδα και η Ύδρα, οι Σπέτσες και τα Ψαρά.

ΟΙ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

Τι – γιατί	Πού	πότε	αποφάσεις
1η Εθνοσυνέλευση: λόγοι πολιτικής συγκρότησης του αγωνιζόμενου έθνους	Πιάδα (Επίδαυρος): ενθουσιώδης ατμόσφαιρα λόγω πρώτων πολεμικών επιτυχιών, αλλά αγνοούνται στην εκλογή των προεδρείων οι Φιλικοί κι οι στρατιωτικοί, κυριαρχούν οι Φαναριώτες κι οι πρόκριτοι	από 20/12/1821 έως 16/1/1822	Οι 59 αντιπρόσωποι διακήρυξαν την πολιτική ύπαρξη & ανεξαρτησία του ελληνικού έθνους, ψήφισαν (1/1/1822) το (πρώτο ελληνικό) σύνταγμα της Επιδάουρου (Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος), η Κόρινθος πρώτη πρωτεύουσα, διάκριση εξουσιών (βουλευτικό, νομοτελεστικό ή εκτελεστικό, δικαστικό) σε αβασίλευτο πολίτευμα, στις 15/1/1822 προβαίνει (γαλλική – αμερικανική επιρροή;) σε διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για να δικαιολογηθεί η Επανάσταση
2η Εθνοσυνέλευση: αντιμετώπιση τρεχουσών δυσκολιών (οικονομικό, πολεμικό αδιέξοδο, έλλειψη επίσημης συμπαράστασης από Ευρώπη, ελλόχευε ο κίνδυνος εμφυλίου πολέμου)	Άστρος (Κυνουρίας)	από 29/3 έως 18/4/1823	Αναθεώρηση του συντάγματος της Επιδάουρου στις μη βασικές διατάξεις του (29/3/1823) κι επικύρωσή του ως νέου καταστατικού χάρτη (13/4/1823 Νόμος της Επιδάουρου), κατάργηση (30/3/1823) περιφερειακών εξουσιών & 3 τοπικών γερουσιών (Πελοπ/σου, ανατ. & δυτ. Στ. Ελλάδας), καταργεί τίτλο αρχιστρατήγου που έφερε ο Θ. Κολοκοτρώνης, αποφάσισε για να αποζημιώσει νησιώτες και να εξοπλίσει το ναυτικό να ζητήσει δάνεια από αγγλικές τράπεζες με υποθήκη τα εθνικά κτήματα, τα οποία ήθελε και να εκποιήσει αλλά εν μέσω λαϊκών αντιδράσεων δεν προχώρησε η εκποίηση
3η Εθνοσυνέλευση: μετά τους εμφύλιους έπρεπε να παραμεριστούν παραταξιακές διαμάχες (στρατιωτικοί & πολιτικοί) για τη νομή της εξουσίας και τα οικονομικά – πολιτικά συμφέροντα που διχαζαν τους Έλληνες και να ανασυντάξουν τις δυνάμεις τους για το συνεχιζόμενο Αγώνα, καθώς επεμβαίνουν κι οι Ευρωπαίοι	Επίδαυρος (αρχικά) Τροιζίνα (τελικά, 130 αντιπρόσωποι με πρόεδρο το Γ. Σισίνη)	από 6 ως 16/4/1826 από 17/3 ως 1/5/1827	Αίτηση στην Αγγλία για μεσολάβηση για ελληνοτουρκικό συμβιβασμό, διορισμός Καραϊσκάκη στην αρχιστρατηγία της Στ. Ελλάδας και διατήρηση του Θ. Κολοκοτρώνη σε αυτήν της Πελοπ/σου, διαλύεται όταν πέφτει το Μεσολόγγι Ψηφίζεται (1/5/1827) το πιο φιλελεύθερο & δημοκρατικό σύνταγμα του Αγώνα (150 άρθρα/ σαφέστατη διάκριση εξουσιών), αποκαθίσταται ο Δ. Υψηλάντης που είχε (Ιούλης 1825) διαφωνήσει με την « Πράξη Υποτέλειας», εκλέγεται (3/4/1827) για μια επταετία κυβερνήτης της Ελλάδας ο Ιωάννης Καποδίστριας, αρχιστράτηγος ορίζεται ο Άγγλος Τσορτς και αρχιναύαρχος ο Άγγλος Κόχραν

Η αναθεώρηση του Άστρους

Η 1η περίοδος έληγε κανονικά στις 31 Δεκέμβρη του 1822, αλλά οι συνεχιζόμενες πολεμικές επιχειρήσεις της έδωσαν παράταση ζωής μέχρι το Μάρτη του 1823. Τότε, συνέρχεται, υπό την προεδρία του Πετρόμπεη Μαυρομυχάλη, η 2η Εθνοσυνέλευση (Άστρος, 29 Μάρτη – 18 Απρίλη 1823), που προβαίνει, ενώ οι νίκες στα μέτωπα των μαχών έφερναν πολιτικό «δισασμό», σε μια περιορισμένης έκτασης συνταγματική αναθεώρηση. Οι 230 «παραστάτες» που την απάρτιζαν είχαν εκλεγεί σύμφωνα με τον πρώτο εκλογικό νόμο από εκλέκτορες, οι οποίοι όφειλαν να εκλέξουν ένα βουλευτή από κάθε επαρχία. Στην εθνοσυνέλευση του Άστρους οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν

από τους κοτζαμπάσηδες και τους συν αυτοίς για την αλλαγή του δημοκρατικού χαρακτήρα του Συντάγματος δεν τελεσφόρησαν. Δυστυχώς, όμως, η εν λόγω εθνοσυνέλευση όξυνε περισσότερο τα πάθη, αντί να τα αμβλύνει, καθώς – ενώ καταργούνται οι τοπικές εξουσίες & γερουσίες και δίδεται ισχύ στα όργανα της Διοίκησης, μετατρέπόμενα σε κατεξοχήν αντικείμενο πολιτικής διαπάλης – οι πολιτικοί έχουν τον έλεγχο, αφού οι επηρμένοι από τις επιτυχίες κατά Δράμαλη και Βρυώνη στρατιωτικοί για διάφορους λόγους είναι διασπαρμένοι, αλλά, συν τοις άλλοις, δεν ξέρουν να χειριστούν και τα νομικά ζητήματα.

Στο σημείο αυτό, πριν προχωρήσουμε, παρά τις ένθεν κακείθεν εκτιμήσεις περί της συμβο-

λής των εθνοσυνελεύσεων στην εξέλιξη του Αγώνα και στη διεθνή προβολή του, αξίζει να γραφεί και η άποψη του ιστοριοδίφη και λογοτέχνη Γιάννη Σκαρίμπα. Χαρακτηρίζει τις εθνοσυνελεύσεις ούτε εθνικές, ούτε συνελεύσεις, αλλά μονάχα «[...] αλεπούδικες συνάξεις των από κοινού συμφέροντος και επί το αυτό συνελθόντων κοτζαμπάσηδων, χοντροοικουκραιών και προκρίτων, για το τσέπωμα και της επερχόμενης ανεξαρτησίας και τη φαλκίδευση της Δημοκρατίας του λαού – όπερ και εγένετο... Και στάθηκαν τα οχυρά που πάνω τους θα θραυόταν η θέληση του έθνους να γίνει κύριος του οίκου του και αυτεξούσιος της λευτεριάς του [...]».

Κατά τις συζητήσεις, πάντως, στη 2η εθνο-

συνέλευση, οι προοδευτικοί και δημοκρατικοί αγωνιζόνταν και να παραμείνουν οι δημοκρατικές βάσεις του πολιτεύματος που είχε ψηφιστεί στην 1η και να απαλειφθεί από τη συνταγματική αναθεώρηση κάθε διάταξη που δεν ήταν δημοκρατική. Μάλιστα, στις συζητήσεις συμμετείχαν και ξένοι, μεταξύ των οποίων και ο Βρετανός συνταγματάρχης Leceister Stanhope, που, περισσότερο από κάθε άλλον, ζητούσε να μπου διατάξεις που να καθιερώνουν τη στέρωση στην Ελλάδα δημοκρατικών θεσμών και «την ύπαρξη πανελεύθερης εφημεριδογραφίας».

Τα συνταγματικά κείμενα της Επιδάουρου το 1822 και του Άστρους το 1823, όντας επηρεασμένα από την ιδεολογία και τις πρακτικές

